

Economisch-Statistische Berichten

Loonverschillen en de mobiliteit
van de arbeid

★

J. P. Tripplaar

Het Amerikaanse landbouwexport-
offensief en zijn internationale
repercussies

★

N. H. Blink

Tien jaar Voedselvoorziening
Import Bureau

De werkzaamheden

★

J. Lemmens

Het Belgische bouwbedrijf in 1955

★

Prof. Dr. A. Kraal

Economische kroniek van Indonesië

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2027

WOENSDAG 25 APRIL 1956

Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.Verhuur van brandkasten en
kluisen voor grote administraties

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

*vacatures*Grote Textielonderneming in het Zuiden des lands
vraagt een**BEDRIJFSECONOOM**Sollicitanten moeten de rooms-katholieke gods-
dienst belijden, niet ouder zijn dan 35 jaar en
genegen zijn zich aan een psychotechnisch
onderzoek te onderwerpen.Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige inlichtin-
gen omtrent genoten opleiding en verrichte werkzaam-
heden zijn te richten aan Janssens & Lammers Account-
ants, Wilhelminapark '119, te Tilburg.Bij de Hoofdafdeling Sociale Zaken van het Landbouw-
schap kan worden geplaatst een**ADJUNCT-SECRETARIS**academische vorming (landb. ir., soc.éc. of jur.)
gewenst, doch niet vereist.Sollicitaties dienen binnen 8 dagen na het verschijnen
van dit blad te worden gericht aan de Hoofdafdeling
Sociale Zaken van het Landbouwschap, Sweelinck-
straat 30, 's-Gravenhage.**HUGAS, ELGERSMA, POTGIESER N.V.**

zoekt ter uitbreiding van haar docentencorps een

DRS. ECONOMIEHoofdvak Bedrijfseconomie; leeftijd 28 à 30 jaar; de-
gelijke vakkennis, vlot stylist. Bedrijfservaring en
enige lespraktijk gewenst. Betrokkene moet na inwer-
king de wetenschappelijke en technische leiding van
het rayon Amsterdam op zich kunnen nemen. Stand-
plaats Amsterdam; salaris f 6.000,— tot f 12.000,—
per jaar (10 jaarlijkse verhogingen van elk f 600,—).Sollicitaties uitsluitend schriftelijk bij Algemeen
Secretariaat E.H.E.P., Sweelinckplein 46, Den Haag
(op enveloppe vermelden: soll. Drs.Ec.).**R. Mees & Zoonen**
Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam · 's-Gravenhage
Delft · Schiedam · Vlaardingen
AlblasserdamFinanciering van invoer,
uitvoer en transit

Alle assurantien

Beleggingen en
vermogensbeheer**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-
38040. Giro 8408.Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.
Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk
nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het
kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

No. 2026 f. 2,—.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck.
H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin;
J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerck.

(Zie ook de vacature op pag. IV)

Loonverschillen en de mobiliteit van de arbeid

Het feit, dat er, ondanks het heersende arbeiderstekort, nog werkloosheid voorkomt, schijnt erop te duiden, dat de mobiliteit van de factor arbeid tekort schiet. In het „Economic Survey of Europe in 1955”, dat in een analyse van de Westeuropese arbeidsmarkt ¹⁾ ook aan de arbeidsmobiliteit de nodige aandacht schenkt, is te lezen dat dit tekortschieten vaak in belangrijke mate wordt toegeschreven aan de omstandigheid dat de relatieve verschillen in beloning voor diverse soorten arbeid te klein zouden zijn geworden. In nevenstaande tabel wordt van bedoelde ontwikkeling een zeer globale indruk gegeven.

Twee tendenties dienen hierin te worden onderscheiden. De eerste is de zeer aanzienlijke en vrij algemene verbetering, die — blijkens de linker kolommenreeks — de beloning voor doorgaans minder aantrekkelijk geachte arbeid te zien geeft. Deze verbetering wijst, aldus het „Survey”, op een ontwikkeling in de richting van een minder verstoord loonpatroon: zij betekent „that relative wages more accurately reflect the true supply price of different kinds of labour, undistorted by monopolistic supply restrictions... and unemployment”. De andere tendentie, het inkrimpen van het verschil tussen de lonen van bijv. geschoolden en ongeschoolden gedurende de periode 1938—1948, moet een andere oorzaak hebben. Dit wordt duidelijk, indien men bedenkt, dat er tijdens en na de oorlog bij voortdurende sprake is geweest van een tekort aan geschoolde arbeid, zodat de verkleining niet kan worden verklaard uit veranderingen van de vraag. Zij is het gevolg van sociale overwegingen, organisatorische veranderingen en inflatie.

¹⁾ „Economic Survey of Europe in 1955”, blz. 114-167.

De vraag, of een flexibel loonstelsel al of niet een belangrijke en gewenste stimulans is om de arbeiders naar expanderende bedrijfstakingen en naar meer florissante streken te leiden, is nog niet voldoende onderzocht. De E.C.E. meent echter, dat loonverschillen als stimulans minder belangrijk zijn dan vaak wordt verondersteld. Het dikwijls gebruikte argument vóór grotere loonverschillen

kan volgens de E.C.E. trouwens evengoed ten gunste van kleine verschillen worden aangevoerd: wanneer relatief hoge lonen in uitbreidende ondernemingen tot gevolg zouden hebben, dat de arbeiders inkrimpende en inefficiënte ondernemingen verlaten, dan kan een stelsel van ongeveer gelijke lonen ongeacht de winstgevendheid der betrokken ondernemingen het niet minder heilzame gevolg hebben, dat inefficiënte bedrijven tot rationalisatie of sluiting worden gedwongen.

Deze hele kwestie is mischien, zegt het „Survey”, gezien de tendentie in de richting van loonunificatie, wat academisch geworden. Het feit blijft echter, dat de uitbreidende bedrijfstakingen een tekort aan geschoolde krachten hebben, terwijl er daarnaast nog sprake is van arbeidersoverschotten. Daar er, met het oog op de huidige ontwikkeling, ter opvoering van de arbeidsmobiliteit niet op een meer flexibel loonstelsel mag worden gerekend, dienen andere maatregelen te worden genomen. Het „Survey” wijst in dit verband op het belang, dat moet worden gehecht aan het uit de weg ruimen van barrières, zoals bijv. de „restrictive practices” van vakbewegingen en op de noodzaak van een betere coördinatie en van een meer vooruitziende blik op het gebied van beroepsopleiding en voorlichting.

Loonverhoudingen
(in pCt.)

Lonen van t.o.v. die van	1938	1948	1954	Lonen van ongeschoolden t.o.v. die van geschoolden	ca. 1938	1948	1954
Alle mijnarb./geschoolde industrie-arb.				Ver.-Koninkrijk			
Ver.-Koninkrijk	85	137	136	Bouwnijverheid	76	80	84c)
West-Duitsland	102	100	108	Machine-industr.	75	84	85c)
Vrouwen in Industr./				Noorwegen			
mannen in industr.				Bouwnijverheid	81	91	92d)
Ver.-Koninkrijk	51	59	60	Machine-industrie	73	93	95
West-Duitsland	59	61	63	Dehemarken			
Nederland	59a)	61	58b)	Alle bedrijfstakingen	85	83	85
Mannen in landb./				Nederland			
mannen in industrie				Alle bedrijfstakingen	74	85	87b)
Ver.-Koninkrijk	48	72	69	Bouwnijverheid	74		85b)
West-Duitsland	64	66	67	Machine-industr.	77	87	86
Nederland	61a)	83	88	West-Duitsland			
Mannen in bosbouw/				Industrie	74	80	80
mannen in industrie				Zwitserland			
Noorwegen	42	81	77	Industrie	76	83	83
				Bouwnijverheid	76	84e)	84

a) 1939. b) 1953. c) 1950. d) 1952. e) 1949.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Loonverschillen en de mobiliteit van de arbeid	379	Ingezonden stuk:	
Het Amerikaanse landbouwexportoffensief en zijn internationale repercursies, door J. P. Tripplaar	381	Schatkist en spaarinstellingen, door Mr. H. F. van Leeuwen, met naschrift van Drs. H. W. J. Bosman	392
Tien jaar Voedselvoorziening Import Bureau; de werkzaamheden, door N. H. Blink	384	Boekbespreking:	
Het Belgische bouwbedrijf in 1955, door J. Lemmens	388	Prof. Dr. Hans Bachmann: „Europäische Standortsbestimmung in Politik und Wirtschaft”, bespr. door Drs. J. H. Lubbers	394
Economische kroniek van Indonesië, door Prof. Dr. A. Kraal	390	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet	395

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

J. P. TRIPPLAAR, Het Amerikaanse landbouwexport-offensief en zijn internationale repercussies.

Schrijver gaat na welk deel van de totale agrarische uitvoer van de Verenigde Staten kunstmatig in stand wordt gehouden en tracht een indruk te verkrijgen van de directe gevolgen van de Amerikaanse wetgeving, die ten doel heeft deze export te handhaven en te bevorderen. In de eerste jaren na de oorlog vormden steunprijzen geen bezwaar: de landbouwprodukten vonden vlotte afzet in de door de oorlog getroffen landen. In 1949 begon men met steunverlening aan de agrarische export. In 1953 werd een aantal landen in de gelegenheid gesteld landbouwprodukten te kopen tegen locale valuta. De overschotten stegen echter sneller dan de exporten. Het blijkt, dat de stijging van de landbouwexport der Verenigde Staten vrijwel uitsluitend één gevolg is van een actieve exportbevorderingspolitiek, ten koste van de Amerikaanse belastingbetaler. Aanvankelijk waakte men er voor dat de geforceerde afzet geen schadelijke invloed zou uitoefenen op de handel van bevriende landen. In 1954 was de druk der overschotten echter reeds dusdanig toegenomen, dat het Congres zich genoodzaakt voelde de geldende beperkingen aanmerkelijk af te zwakken: het dient te gaan om zgn. additionele invoer. De tegenwoordigszins in locale valuta mogen door de koper voor doeleinden worden besteed, die voor hem van groot belang zijn. Dit voordeel trekt de koper naar de Verenigde Staten ten nadele van andere exporterende landen. De agrarische exporteurs buiten de Verenigde Staten zullen hun medewerking moeten verlenen aan een aanvaardbare oplossing van het overschotprobleem. Gezamenlijke aanpak van dit probleem door de materieel rijke Verenigde Staten en de Westeuropese landen met hun grote ervaring in het commerciële verkeer met de achtergebleven landen kan tot vruchtbare samenwerking leiden.

N. H. BLINK, Tien jaar Voedselvoorziening Import Bureau; de werkzaamheden.

Gedurende de tien jaren van zijn bestaan zijn door het Voedselvoorziening Import Bureau (V.I.B.) ca. 22 groepen van produkten uit ca. 50 landen geïmporteerd. Deze importen betroffen een hoeveelheid van rond 17,2 mln. ton en hadden een waarde van ruim f. 7,4 mrd. Bij de aankopen in het buitenland werd aan de in Nederland gevestigde handelshuizen zoveel mogelijk gelegenheid gegeven hun functie zo normaal mogelijk te verrichten. Schrijver gaat uitvoerig in op de werkzaamheden van het V.I.B., die behalve op de import van goederen betrekking hadden op de verschepingen, assurantie, opslag, controle van opgeslagen voorraden en aflevering, verkoop, en overname en afzet van binnenlandse produkten. Voor de financiering van de aankopen kon het V.I.B. beschikken over kredieten, die overeenkomstig de begroting van het Landbouw-Egalisatiefonds door de Schatkist beschikbaar werden gesteld. De benodigde deviezen werden op de gebruikelijke wijze verkregen. Van de totale aankoop is een bedrag van \$ 280 mln., met een tegenwaarde van f. 965 mln., gefinancierd uit Marshall/E.C.A.-dollars. Het gehele complex van werkzaamheden werd uitgevoerd door een organisatie, bestaande uit een hoofdkantoor te 's-Gravenhage en bijkantoren te Rotterdam en Amsterdam, vertegenwoordigingen in alle provincies en een buitendienst, terwijl voorts gebruik werd gemaakt van het Nedfood te New York.

J. LEMMENS, Het Belgische bouwbedrijf in 1955.

De bouwnijverheid heeft in 1955 het vrij hoge activiteitspeil behouden, dat zij sedert enkele jaren heeft gekend. De door pessimisten voorspelde inzinking in de woningbouw heeft zich nog steeds niet voorgedaan en de publieke sector ontving eveneens een behoorlijke hoeveelheid werk. De bouwnijverheid heeft de Eerste Minister verzocht, ter vermindering van het tekort aan arbeiders, de tewerkstelling van werklozen door de Overheid te beperken, een verzoek waaraan gehoor werd gegeven. Ook al bleef de woningbouw in 1955 een weinig beneden het niveau van 1954, vergeleken met voorgaande jaren kan er toch van een goed jaar worden gesproken. T.o.v. de woningbehoeften kunnen de bereikte resultaten niet bevredigend worden genoemd: het thans bereikte peil ligt nl. nog aanzienlijk beneden dat van 50.000 à 70.000 woningen, die jaarlijks volgens schatting der woningbehoeften zouden moeten worden gebouwd. In de publieke sector valt een zekere stijging der activiteit waar te nemen. De investeringen van de departementen van Openbare Werken en Wederopbouw, Verkeerswezen, Volksgezondheid en Landsverdediging, alsmede die van gemeenten, provinciën en parastatale instellingen, bereikten gezamenlijk een peil van fr. 17,1 mrd., tegen fr. 15,5 mrd. in 1954.

— SOMMAIRE —

J. P. TRIPPLAAR, L'offensive agricole américaine et ses repercussions internationales.

L'auteur examine quelle est la partie de l'exportation agricole totale des Etats-Unis qui est maintenue artificiellement. A cet effet il traite des diverses formes d'aide à l'exportation agricole. Ensuite il insiste sur les problèmes liés avec la tendance de vendre autant que possible à l'étranger et en même temps de déranger le moins possible le niveau mondial des prix.

N. H. BLINK, Le „V.I.B.” (Service d'Importation du Ravitaillement) pendant dix ans; ses activités.

Pendant les dix ans de son existence le V.I.B. a importé un total de 17,2 millions de tonnes de marchandises, représentant une valeur totale de plus de 7,4 milliards de florins. L'auteur traite des activités que le V.I.B. avait à accomplir.

J. LEMMENS, Le bâtiment en Belgique en 1955.

Le niveau de l'activité dans le bâtiment en Belgique a été satisfaisant en 1955. Dans le secteur privé la construction individuelle a été tant soit peu en régression. Cela a été compensé toutefois par un léger accroissement chez la Société pour la Construction d'Habitations. En 1955 la construction nouvelle est restée inférieure au chiffre de 50.000 habitations par an, chiffre qui a été cité comme estimation du besoin minimum. Dans le secteur public les investissements pour la défense nationale sont restés au-dessous du niveau de 1952 et de 1953.

Het Amerikaanse landbouwexportoffensief en zijn internationale repercussies

De door de Amerikaanse Regering sedert het einde van de tweede wereldoorlog gevoerde landbouwpolitiek heeft geleid tot het ontstaan van een aantal vraagstukken, die niet alleen in de Verenigde Staten zelve, doch evenzeer in het buitenland veler gemoederen bezig houdt. De instandhouding van een systeem van hoge en rigide steunprijzen voor de voornaamste landbouwprodukten, gedurende een tijdvak, waarin de omstandigheden in de agrarische sector in de Verenigde Staten zich sterk wijzigden, veroorzaakte een scherpe daling van de inkomens van de Amerikaanse boeren, een belangrijke vermindering van de agrarische exporten en een angstwekkende toename van de surplusvoorraden in handen der Overheid.

Waar de Verenigde Staten van oudsher een belangrijk aandeel hebben in de wereldhandel in landbouwprodukten, ligt het voor de hand, dat deze ontwikkelingen bepaalde repercussies hebben in internationaal verband. In het onderstaande zal een poging worden gedaan om in de eerste plaats na te gaan welk deel van de totale agrarische uitvoer van de Verenigde Staten kunstmatig in stand wordt gehouden en in de tweede plaats om een indruk te verkrijgen van de directe gevolgen van de Amerikaanse wetgeving, welke ten doel heeft deze export te handhaven en te bevorderen.

De grote lijnen van het recente Amerikaanse landbouwbeleid zijn wel bekend. De Regering had de boeren gedurende de tweede wereldoorlog gegarandeerd de toen ingestelde hoge steunprijzen (voor de „basic products” 90 pCt. van de pariteitsprijs) tot twee jaar na afloop der vijandelijkheden te zullen handhaven. In de werkelijkheid is deze garantie van kracht gebleven tot de oogst van 1954. Eerst in dat jaar, toen men reeds diep in de moeilijkheden was geraakt, werd een bescheiden begin gemaakt met het systeem der flexibele steunprijzen. Men moet echter ernstig rekening houden met de mogelijkheid, dat het Congres dit principe in het huidige zittingsjaar wederom zal verlaten.

Gedurende de eerste na-oorlogse jaren vormden deze hoge steunprijzen geen overwegende belemmering voor de export van de Amerikaanse landbouwprodukten. De behoefte aan voeding en dekking in de door de oorlog getroffen landen was te groot en bovendien bleken de Verenigde Staten bereid een groot deel van deze leveringen zelf te financieren door middel van een reeks „relief”- en economische hulpprogramma's. De hulp verstrekt onder de „Lend Lease-”, „Civilian Supply-”, „Post War Lend Lease-”, „UNRRA-”, „Post UNRRA-”, en „Interim Aid”-programma's bestond immers voor meer dan 50 pCt. uit agrarische produkten!

Naarmate het economisch herstel elders in de wereld voortgang vond, begonnen de Verenigde Staten echter haar markten te verliezen. De door de oorlog getroffen landen concentreerden zich ten spoedigste op het herstel van hun agrarisch produktie-apparaat en langzamerhand begonnen zij zelfs hun in de oorlog verloren gegane afzetgebieden — die toen voor een deel door de Verenigde Staten waren voorzien — te heroveren. De „parapluefunctie”, die de relatief hoge Amerikaanse steunprijzen in de wereldmarkt gingen vervullen, vergemakkelijkte deze concurrentiestrijd in hoge mate.

Onder de economische en militaire hulpprogramma's werden weliswaar ook nog na de eerste na-oorlogse jaren grote hoeveelheden landbouwprodukten in een in feite kunstmatig gecreëerde markt afgezet, doch deze vorm van export nam weldra belangrijk in omvang af. In 1949 begon het Congres dan ook reeds enige aandacht te schenken aan het opvoeren van de landbouwexport en wel door het openen van de mogelijkheid om de prijzen van landbouwprodukten bij export aan te passen aan het geldende wereldmarkt-prijsniveau. In de in dat jaar tot stand gekomen landbouwwet nam het Congres een tweetal artikelen op (407 en 416), waarin de Commodity Credit Corporation (CCC) werd gemachtigd haar surplusvoorraden voor export te bestemmen, zonder rekening te houden met de beperkende bepalingen, welke gelden bij afzet in het binnenland, dan wel deze ter beschikking te stellen van Amerikaanse liefdadigheidsorganisaties en internationale lichamen, in het buitenland werkzaam. In de eveneens in 1949 tot stand gekomen „Commodity Credit Corporation Charter Act” werd de CCC verder bevoegdheid verleend haar surplussen tegen strategische materialen te ruilen (de zgn. „barter authority”).

Gedurende de volgende jaren nam het Amerikaanse Congres een aantal wetten aan, in het kader waarvan agrarische surplussen beschikbaar werden gesteld voor landen, die te kampen hadden met hongersnood en andere calamiteiten. Voorbeelden hiervan zijn: het „India Relief Program”, de „Yugoslav Relief Act”, het „Pakistan Relief Program” en een meer algemeen hulpprogramma, waaronder de President in voorkomende gevallen, naar eigen discretie, onmiddellijke hulp kon verlenen.

In 1953 voegde het Congres de bekende sectie 550 toe aan de Mutual Security Act. De idee had wortel gevat, dat een aantal landen, die niet meer in aanmerking konden komen voor schenkingen onder het economische en militaire hulpprogramma, en die toch nog te kampen hadden met een dollartekort, geholpen zouden kunnen worden door hun agrarische overschotten te verkopen tegen betaling in locale valuta. Het mes kon aldus aan beide kanten snijden. Voor dit doel werd minimaal \$ 100 mln. en maximaal \$ 250 mln. beschikbaar gesteld uit de algemene fondsen geappropriëerd ten behoeve van de buitenlandse hulpverlening.

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, dat al deze incidentele en ongecoördineerde pogingen ter oplossing van het surplusvraagstuk nog geheel lagen in de sfeer van de na-oorlogse economische hulpprogramma's. Allengs was men eraan gewend geraakt dat deze grote mogelijkheden openden ten faveure van de Amerikaanse landbouw, middels het opvoeren tot een recordniveau van zijn exporten. Deze pogingen beantwoordden evenwel in het geheel niet aan hun doel. De toename van de overschotten bleef immers belangrijk groter dan de additionele exporten welke onder deze programma's tot stand kwamen, terwijl de „normale, commerciële” exporten nog verder inkrompen. Het surplusprobleem was een vraagstuk geworden, dat niet meer via een toevallig aanwezige „achterdeur” — zij het met een humanitaire voetmat — kon worden opgelost. De oplossing vereiste een directe specifieke benadering, en een agressieve, zelfs fantasierijke aanpak.

In 1954 werden dan ook talloze wetsontwerpen in het

Congres ingediend om de exporten van agrarische producten en in het bijzonder die uit de voorraden van de CCC te bevorderen. Ten slotte werd na lange discussies een door de machtige landbouworganisatie „The American Farm Bureau Federation” opgesteld wetsontwerp, hier en daar iets gewijzigd, aangenomen, in de vorm van de „Agricultural Trade Development and Assistance Act” (P.L. 480).

Deze wet voorzag in de verkoop van surplussen tegen locale valuta over een periode van drie jaar. Voor dit doel werd \$ 700 mln. gevoteerd ter bedragering van de door de CCC gelede verliezen. Dit bedrag werd in 1955 verhoogd tot \$ 1.500 mln. Verder vond een coördinatie plaats van de vroegere „relief” programma's, zodanig, dat de President werd gemachtigd om schenkingen van surplussen te verrichten tot een totaal bedrag van \$ 300 mln., eveneens over een periode van drie jaar. En ten slotte werden de voorwaarden voor ruiltransacties van surplussen tegen strategische en „critical” goederen geliberaliseerd.

Het is niet mogelijk om aan de hand van de door de Amerikaanse Regering gepubliceerde cijfers een exacte schatting te maken van dat deel van de landbouwexport, dat thans geheel dan wel gedeeltelijk door de Overheid wordt gefinancierd. Voor een deel hebben de bekendgemaakte cijfers betrekking op contracten voor latere levering, in andere gevallen worden weer cijfers gegeven inzake reeds geëffectueerde exporten. Indien wij echter bedenken, dat het reeds van de huidige programma's is opgezet voor een reeks van jaren, en juist het belangrijkste programma, dat onder P.L. 480, thans goed op gang is gekomen, is het zeer wel mogelijk om een goed idee te verkrijgen van de orde van grootte van het percentage van de landbouwuitvoer, dat thans wordt gesubsidieerd.

In de eerste plaats dient dan te worden vermeld de zgn. „commercial” export van CCC-voorraden tegen concessionele prijzen. Onder deze categorie vallen ook de exporten van tarwe onder de Internationale Tarwe Overeenkomst. Gedurende het begrotingsjaar 1954-1955 bedroeg de waarde van deze exporten \$ 567 mln.; de voornaamste produkten waren tarwe, voedergranen, katoen- en lijnzaadolie.

Onder „sectie 32” werden de exporten van fruit en honing gesubsidieerd; over hetzelfde begrotingsjaar bedroeg de waarde van deze uitvoer bijna \$ 5 mln.

Onder sectie 402 van de Mutual Security Act (de opvolgster van sectie 550) werden toewijzingen verstrekt ten bedrage van \$ 450 mln.

Onder titel I van P.L. 480 werden gedurende het begrotingsjaar 1954-1955 contracten afgesloten met 17 landen voor totale leveranties ter waarde van \$ 328 mln. aan surplussen, waaronder in het bijzonder aan tarwe en katoen. Onder titel II werd voor \$ 110 mln. aan surplussen geschonken voor de leniging van hongersnood. Onder titel III werden schenkingen verricht ter waarde van \$ 223,5 mln. aan Amerikaanse liefdadigheidsorganisaties in het buitenland werkzaam (uitsluitend zuivelprodukten, vetten en oliën). Ten slotte had de CCC over het fiscale jaar 1954-55 „barter” contracten goedgekeurd ter waarde van \$ 281 mln. Hierbij dient te worden opgemerkt, dat de leveringen van surplussen als bovengenoemd, behalve in het geval van schenkingen, plaatsvinden tegen dezelfde concessionele prijzen als waartegen de CCC haar voorraden beschikbaar stelt voor commerciële exporten tegen „vrije” dollars.

Tellen wij al deze transacties op, dan bereiken wij een

totaal van bijna \$ 2.000 mln. Gezien echter het feit, dat een gedeelte van dit totaal bestaat uit overeenkomsten, waaronder slechts op een later tijdstip de feitelijke verscheping zal plaatsvinden, kan het niet direct worden vergeleken met de cijfers van de lopende exporten. Men moet er bovendien mede houden, dat een gedeelte van de overeenkomsten wellicht niet geheel zal worden geëffectueerd. Het lijkt daarentegen redelijk te stellen, dat gedurende het lopende jaar — aangenomen dat de totale exporten dit niveau niet belangrijk zullen overschrijden — 50 à 65 pCt. van de totale Amerikaanse uitvoer van landbouwprodukten zal worden gesubsidieerd.

Het is interessant om na te gaan, welke invloed de naoorlogse Amerikaanse exportbevorderingspolitiek heeft gehad op het verloop der landbouwexporten. De Amerikaanse econome Doris Detre Rafler heeft over dit onderwerp kort geleden een zeer lezenswaardige studie gepubliceerd in „Agricultural Economics Research”, een tijdschrift, dat wordt uitgegeven door het Amerikaanse Ministerie van Landbouw¹⁾. Zij nam in haar artikel het volgende overzicht op:

Jaar eindigend op 30 juni	Totale waarde	Door de Regering gefinancierd	
		Waarde	pCt. van het totaal
	in mln. dollars	in mln. dollars	pCt.
1946	2.857	1.560 a)	55
1947	3.610	1.910 a)	53
1948	3.505	1.899	54
1949	3.830	2.311	60
1950	2.986	1.799	60
1951	3.411	1.202	35
1952	4.053	854	21
1953	2.819	532	19
1954	2.936	696	24
1955	3.143	811 b) c)	26 b) c)
Totaal of gemiddeld	33.150	13.574	41

a) Excl. „civilian supply programs” niet begrepen in de officiële handelsstatistieken.

b) Voorlopig.

c) Het resultaat van onze eigen berekening over 1955 komt wat hoger uit, nl. \$ 1.000 à 1.100 mln. en ca. 35 pCt.

Hieruit blijkt duidelijk, dat de landbouwexport van de Verenigde Staten wel iets stijgt, doch dat dit uitsluitend te danken is aan de actieve exportbevorderingspolitiek; of zomen wil aan de subsidiëring, door de Amerikaanse Regering.

Dit bescheiden resultaat heeft men echter slechts kunnen bereiken dank zij grote opofferingen. Wij behoeven hierbij nog niet eens te denken aan de grote verliezen, die de CCC heeft geleden op haar investeringen, verliezen, die de Amerikaanse belastingbetaler zal moeten opbrengen. In de eerste plaats hebben wij op het oog het effect van de geforceerde surplusafzet op de wereldmarkt, en het verlies van de eerste plaats, dat de Verenigde Staten op het gebied van de vrijmaking van het internationale handels- en betalingsverkeer ongetwijfeld andermaal zullen lijden.

Toen in 1953 het Amerikaanse Congres, onder andere door middel van „sectie 550”, een poging ondernam om de agrarische exporten op te voeren, realiseerde het zich blijkbaar duidelijk, dat een dergelijke geforceerde afzet van surplussen niet zou nalaten een schadelijke invloed uit te oefenen op de handel van bevriende landen. Sectie

¹⁾ *Agricultural Economics Research*, Government Financing of Farm Exports in the Postwar Period, U.S. Department of Agriculture, Vol. VII, No. 4, blz. 91-100.

550 bevatte dan ook een aantal beperkende bepalingen, die een bewonderenswaardige zelfbeheersing ten toon spreidden. In 1954 was de druk der overschotten echter reeds dusdanig toegenomen, dat het Congres zich genoodzaakt gevoelde deze beperkingen aanmerkelijk af te zwakken. De „Agricultural Trade Development and Assistance Act” van 1954 verplicht de President dan ook slechts redelijke voorzorgen in acht te nemen, opdat verkopen (tegen locale valuta) „... will not unduly disrupt world prices of agricultural commodities”.

Bij de ten uitvoer legging van P.L. 480 is gebleken, dat de Amerikaanse Administratie slechts dan tot verkoop van surplussen overgaat indien het ontvangende land kan aantonen; dat het gaat om „additionele invoer”, dat wil zeggen om aankopen boven de „normale” invoer in een bepaalde basisperiode. Als „additionele invoer” worden in dit kader in het algemeen beschouwd:

- a. aankopen ter bevrediging van gestegen consumptie;
- b. aankopen voor de vorming van voorraden;
- c. aankopen ter vervanging van importen uit landen achter het „IJzeren Gordijn”.

De opdracht ten aanzien van de prijsstelling van de te leveren surplussen, als neergelegd in P.L. 480, wordt verder zo uitgevoerd, dat de betrokken autoriteiten hebben getracht voor de verschillende overschotproducten, die tegen een lagere dan de CCC-innameprijs mogen worden geleverd, „wereldmarktprijzen” vast te stellen.

Het ligt voor de hand, dat de vaststelling van een „wereldmarktprijs”, speciaal voor die producten, welke niet zijn gestandaardiseerd, een vrijwel onmogelijke taak is. In verscheidene gevallen is het gevolg dan ook geweest, dat het prijsniveau op de wereldmarkt in de eerste plaats onder invloed van het blote feit, dat de surplussen in de Verenigde Staten steeds accumuleerden, een dalende tendentie vertoonden, terwijl zij later nogmaals onder druk kwamen, toen de Amerikaanse Administratie zo goed en kwaad als het ging, trachtte de lopende „wereldmarktprijs” te benaderen.

Wat het criterium van de „additionaliteit” van een bepaalde verkoop betreft, zij opgemerkt, dat de beslissing te dezer zake geheel ligt in de handen van de twee direct betrokken partijen: de Verenigde Staten enerzijds, en het ontvangende land anderzijds. Men moet aannemen, dat de Verenigde Staten de uiterste voorzichtigheid zullen betrachten op dit punt. Doch zelfs indien men ervan uitgaat, dat de Amerikaanse Administratie en ten opzichte van de additionaliteit en ten aanzien van de vaststelling van de concessionele prijzen alle voorzorgen in acht zal nemen, dan blijven er nog verscheidene andere mogelijkheden tot discriminatie over.

De tegenwaardefondsen, die ontstaan als gevolg van een transactie onder P.L. 480, mogen door het ontvangende land in nauwe samenwerking met de Verenigde Staten worden aangewend voor doeleinden, die van groot belang kunnen zijn voor de aankoper (bijv. versterking van de gemeenschappelijke verdediging en voor de economische ontwikkeling). Het ligt voor de hand, dat een land, dat voor de keuze staat zijn additionele behoeften te dekken door middel van aankopen in de Verenigde Staten dan wel in landen, die tot zijn „normale” leveranciers behoren, de keuze spoedig zullen laten vallen op de aankoop van Amerikaanse surplussen.

Naarmate het economisch herstel voortgang vindt, worden de valuta's van een steeds groter aantal landen „hard” voor die landen, die nog steeds met betalingsbalansproblemen hebben te kampen. Nu de Verenigde Staten

(Advertentie)

bereid zijn de eigen valuta te aanvaarden van de laatstbedoelde landen, hebben zij een duidelijke voorsprong op die landen wier valuta, evenals de Amerikaanse dollar, als „hard” worden beschouwd. Hier dreigt dan ook terdege een gevaar voor een land als Nederland, wiens economische stabiliteit bovendien nog altijd in aanzienlijke mate wordt bepaald door het volume van de export van de producten van de agrarische veredelings-„industrie”.

Uit het eerste rapport van de President inzake P.L. 480 is reeds gebleken, dat bij surplustransacties met landen, die een stelsel van multi-pele wisselkoersen hebben ingevoerd, de koers waartegen deze transacties zullen worden uitgevoerd, een onderhandelingsobject is. De te kiezen koers dient te voldoen aan twee criteria:

„... to assure a rate adequate for the purposes of the United States, and at the same time conform to the pattern of exchange rates of the country concerned”²⁾.

In de recente transactie met Brazilië hebben de Verenigde Staten zelfs de tot dan toe gebruikelijke eis laten vervallen, dat Brazilië de koers van zijn valuta garandeert in verband met mogelijke verliezen voor de Verenigde Staten in geval van een devaluatie van de cruzeiro.

Reeds in 1954 waarschuwde de Australische gouverneur van de Internationale Bank en het Internationale Monetair Fonds, Sir Arthur Fadden, dat de politiek, die de Amerikaanse Regering volgt ten aanzien van de afzet van surplussen een onmiddellijke en gevaarlijke bedreiging inhield voor de bescheiden voortgang, welke was gemaakt op het gebied van een vrij multilateraal internationaal handels- en betalingsverkeer. Kortgeleden werd bekend gemaakt, dat Australië en de Federatie van Rhodesia en Nyasaland een overeenkomst hebben gesloten, om consultaties te openen in geval één van de partners zou worden benaderd of voornemens zou hebben surplussen in de Verenigde Staten aan te kopen van die producten waarbij één van de ondertekenaars zelf exportbelangen heeft. Men behoeft aan dit symptoom waarschijnlijk geen overdreven waarde te hechten, maar het is een aanwijzing, dat de exportbevorderingsactiviteit van de Verenigde Staten tot onverwachte complicaties

²⁾ First Semi-Annual Report on Activities under P.L. 480 by the President to the Congress, White House Press Release, January 10, 1955, blz. 8.

kan leiden, waarvoor Sir Fadden dus zeer terecht reeds eerder ernstig had gewaarschuwd.

Men dient zich duidelijk te realiseren, dat de schade, die aan de belangen van de andere exporterende landen wordt toegebracht, zal stijgen, naarmate de Verenigde Staten worden gedwongen een steeds agressiever surplusafzetpolitiek te volgen. In dit verband moet dan ook terdege aandacht worden geschonken aan de steeds toenemende druk van de Amerikaanse publieke opinie en die van het Congres om de nog altijd aangroeiende voorraden in handen van de CCC op de wereldmarkt te spuien. Weliswaar heeft de President grote matiging betracht bij de bespreking van dit vraagstuk in zijn landbouwboodschap, doch onmiddellijk daarop zijn in het Congres tal van wetsontwerpen ingediend om de surplusafzet verder te „liberaliseren”.

Van Amerikaanse zijde is herhaalde malen betoogd, dat de verantwoordelijkheid voor de afzet van de huidige surplussen voor een deel ook door die landen dient te worden aanvaard, die na de tweede wereldoorlog bij de wederopbouw van hun economieën hulp (voor een deel in de vorm van landbouwprodukten) van de Verenigde Staten hebben ontvangen. Men kan dit argument nauwelijks aanvaarden, omdat het voor een goed deel voorbij gaat aan de economische en politieke realiteit. Nationaal is de door de Verenigde Staten gevoerde landbouwpolitiek — de onmiddellijke oorzaak van het ontstaan der surplussen — immers, economisch gezien, volkomen ondoelmatig geworden. In internationaal verband beoordeeld, kan men niet anders concluderen, dan dat tal van Amerikaanse agrarische produkten zich uit de wereldmarkt hebben geprijsd en dat onder de bescherming van de „steunprijssparapluië” de produktie in andere delen van de wereld zelfs is toegenomen, terwijl daarvoor afzetgebieden werden gevonden, die voorheen door Amerikaanse exporteurs werden voorzien.

Toch zou het anderzijds bepaald onverantwoord zijn, om de Amerikaanse Regering iedere vorm van mede-

werking te onthouden bij een redelijk aanvaardbare oplossing van haar overschotprobleem. De huidige wereldeconomie is reeds te zeer geïntegreerd dan dat men zou kunnen volstaan met een afkeurend wijzen naar de laakbare praktijken van de Verenigde Staten. Reeds het blote feit, dat de surplussen van enkele produkten, met name die van tarwe en katoen, zo omvangrijk zijn geworden, dat zij het volume van de normale jaarlijkse wereldhandel daarin benaderen of zelfs overtreffen, geeft een duidelijke aanwijzing, dat een gezamenlijke benadering van het probleem bepaald geboden is. Het is echter duidelijk, dat internationale samenwerking slechts dan aantrekkelijk en aanvaardbaar kan zijn voor de Verenigde Staten indien zij kunnen rekenen op een positieve bijdrage van de andere belanghebbende landen. Door de Contracterende Partijen van het General Agreement on Tariffs and Trade en door de Council van de Food and Agriculture Organization zijn reeds spelregels opgesteld voor dit overleg. In de richtlijnen van de F.A.O. is bovendien een classificatie opgenomen van de mogelijkheden voor de afzet van surplussen, die de minste schade zouden berokkenen aan de belangen van concurrerende landen. Eén van de belangrijkste suggesties is het gebruik van de surplussen bij de financiering van projecten in het kader van de economische ontwikkeling en de kapitaalvorming in onderontwikkelde gebieden³⁾. Juist bij de aanpak van dit voor de gehele westerse wereld zo uitermate belangrijke probleem kan ongetwijfeld een vruchtbare samenwerking tot stand worden gebracht tussen de materieel rijke Verenigde Staten en de Westeuropese landen met hun rijke ervaring opgedaan in het eeuwenlange contact met anders geïoriënteerde samenlevingen en vooral ook hun kennis op het gebied van het commerciële verkeer met de achtergebleven gebieden.

Washington D.C., 14 februari 1956.

J. P. TRIPPLAAR.

³⁾ In dit verband zijn de resultaten van de door de F.A.O. ondernomen „pilot study” in India van groot belang. Zie: „Uses of Agricultural Surpluses to Finance Economic Development in Under-Developed Countries, a Pilot Study in India, F.A.O.”, Rome, juni 1955.

Tien jaar Voedselvoorziening Import Bureau De werkzaamheden *)

De importen van het Voedselvoorziening Import Bureau.

Naast de afwikkeling van de aankopen door andere instanties, die in het vorige artikel werden genoemd, zijn door het V.I.B. in de tien jaren van zijn bestaan ca. 22 groepen van produkten, tezamen omvattende ongeveer 300 artikelen, uit ca. 50 verschillende landen geïmporteerd. Deze importen vertegenwoordigden een aankoopwaarde, omgerekend op basis boordvrij importhaven, of voor zover de import niet over zee geschiedde, franco eerste bestemming in Nederland, van ca. 7,4 miljard gulden en hadden betrekking op een hoeveelheid van ca. 17,2 miljoen ton. In totaal werden ongeveer 11.000 contracten afgesloten, waarvan in het eerste jaar van de normale werkzaamheden van het V.I.B., nl. in 1946, ca. 1.200 contracten, welk aantal in de volgende jaren een stijgend verloop vertoonde, in 1951 een top bereikte van ca. 2.500 contracten, daarna weer terugliep en in het afgelopen jaar 1955 ca. 250 contracten omvatte.

Bij de aankopen in het buitenland werd zoveel mogelijk gelegenheid gegeven aan de in Nederland gevestigde

handelshuizen, hetzij Nederlandse kantoren van buitenlandse shippers, hetzij Nederlandse firma's, die als agenten van buitenlandse huizen optraden, hun functie zo normaal mogelijk te verrichten. Een gebruikelijke gang van zaken was, dat aan de handelshuizen, die hiervoor in aanmerking kwamen, bekend gemaakt werd, dat bij het V.I.B. belangstelling bestond voor de aankoop van een bepaald produkt en dat offertes op een bepaalde dag en op een bepaald uur en onder bepaalde condities werden tegemoetgezien. Er kon dan uit het offerte-materiaal, dat binnenkwam, een keuze worden gedaan, voor zover althans deze offertes acceptabel werden geacht. Voor de hoogst belangrijke graanimporten geschiedde de bekendmaking van de gewenste offertes geregeld ter beurze te Rotterdam, terwijl eveneens aldaar als regel bekend werd gemaakt tegen welke prijzen was aangekocht. In sommige gevallen was het niet mogelijk deze weg te volgen. Dit betrof in het bijzonder die gevallen, waarin gekocht diende te worden in een land, waar de export geheel gecentraliseerd was in één lichaam, hetwelk in Nederland, hetzij in het geheel niet was vertegenwoordigd, dan wel door een eigen huis hier te lande of wel door een enkele agent

*) In „E.-S.B.” van 11 april 1956 werd aandacht geschonken aan het ontstaan van het Voedselvoorziening Import Bureau.

was vertegenwoordigd. Hierdoor moest in meerdere gevallen direct contact worden opgenomen met de betreffende organisatie in het buitenland dan wel met de enige vertegenwoordiger van dit lichaam hier te lande. Veelal werden de offertes geleid over een door de handel ingesteld bureau of wel over een door de handel aangewezen vertrouwenspersoon, die dus op zich nam de offertes aan het V.I.B. voor te leggen, waarna zoals vanzelf spreekt de uiteindelijke beslissing over het accepteren van offertes bij het V.I.B. berustte.

Er zou over de importen der diverse produkten, die in de jaren 1945-1955 voor rekening van het V.I.B. hebben plaatsgevonden, veel te vermelden zijn, doch het zou ons te ver voeren hierop in te gaan, zodat wij ons beperken tot onderstaande tabel, waarin vermeld is op welke produkten de importwerkzaamheden betrekking hadden en wel in de jaren, tot de totale hoeveelheden en voor een waarde, zoals bij elk produkt is vermeld.

Produkt	Jaren	Duizenden tonnen	Miljoenen gulden
Tarwe	1945-1955	5.780	1.809
Tarwebloem	1945-1953	471	172
Voedergranen	1945-1953	5.093	1.454
Voederkoecken en overeenkomstige produkten	1945-1954	904	268
Dierlijke eiwitten	1945-1952	220	709
Peulvruchten en fijne zaden	1945-1949	13	18
Oliezaden	1945-1954	2.195	1.570
Oliën en vetten	1945-1954	959	1.187
Kunstmeststoffen	1945-1951	939	129
Koffie	1945-1952	117	272
Thee	1945-1948	17	50
Suiker	1945-1948	220	66
Vlees	1945-1949	69	82
Slachtvee en paarden	1945-1950	139.400 st.	86
Rijst	1945-1950	39	22
Specerijen	1945-1947	2	3
Zuivelprodukten	1945-1948	18	21
Cacaobonen en cacaoprodukten	1945-1947	66	66
Zuidvruchten	1945-1946	1	3
Bestrijdingsmiddelen	1945-1946	1	1
Landbouwwerktuigen	1945-1949	—	23
Visconserven	1945-1950	7	9
Totaal		17.131 139.400 st.	7.420

Verschepping der goederen.

Naast de aankoop van de meest noodzakelijke produkten bracht ook de verschepping, in het bijzonder in de eerste na-oorlogse jaren, vele moeilijkheden met zich. De leiding op dit gebied berustte uiteraard bij het Directoraat-Generaal van Scheepvaart, terwijl met de Nederlandse rederijen nauw werd samengewerkt, waartoe van de zijde van deze rederijen het zgn. „Allocatie-Bureau” in het leven werd geroepen. Door het V.I.B. werden de bemoeiingen op dit terrein ondergebracht bij een afzonderlijke scheepvaartafdeling, die uiteraard voortdurend in contact stond met het Directoraat-Generaal van Scheepvaart en de rederijen, respectievelijk het Allocatie-Bureau. Doel daarbij was de beschikbare scheepsruimte zo goed mogelijk te benutten en de aanvoer van het meest noodzakelijke te verzekeren. Aanvankelijk werden tarieven vastgesteld, die voor een langere periode golden en die gebaseerd waren op de in Engeland vastgestelde zgn. „directed rates”, welke onafhankelijk waren van de vrachtnoteringen op de open markt. Naar gelang de wereldtonnage zich herstelde, werd de concurrentie op de open markt groter, zodat de open vrachten, die buitengewoon hoog waren opgedreven, tot een meer normaal cijfer werden teruggebracht. Dit gaf aanleiding het stelsel, gebaseerd op de „directed rates” te herzien, zodat vanaf 1 augustus 1948 maandelijks vrachttarieven, gebaseerd op de open markt, werden vastgesteld.

Geschiedden aanvankelijk vrijwel alle aankopen in het buitenland op f.o.b.-basis, spoedig bleek, dat zich

hierbij vooral in de Zuidamerikaanse havens grote moeilijkheden voordeden, doordat congestie in deze havens meer regel dan uitzondering was. Herhaaldelijk waren grote bedragen aan demurrage verschuldigd, mede doordat de aanvoer van de te verscheppen goederen naar de havens veel te wensen overliet. In Argentinië was men geheel overgeleverd aan de politiek van de regeringsorganisatie, het I.A.P.I., welk lichaam zelfs niet schroomde reeds afgegeven exportlicenties op onverwachte ogenblikken in te trekken, zodat ter voorkoming van foutvracht andere lading voor de gestelde tonnage moest worden gezocht. Dit leidde er toe, dat in de eerste plaats bij aankopen in Zuid-Amerika van f.o.b.-aankopen naar c. & f.-aankopen werd overgeschakeld.

Een nieuwe situatie deed zich voor toen het Marshallplan in werking trad. De Amerikaanse voorschriften brachten met zich, dat 50 pCt. van alle Marshall-goederen onder Amerikaanse vlag verscheept diende te worden, waarbij dit percentage voor elk der drie categorieën, tankers, liners en trampers, afzonderlijk gehandhaafd moest worden.

Allengs werd het aankopen op c. & f.-basis uitgebreid, naarmate bleek, dat dit grotere voordelen opleverde. In het bijzonder de uit de Far East geïmporteerde goederen, zoals copra, palmolie, soyabonen en palmpitten, werden mede op aandrang van verscheppers meestal op c.i.f.-conditie gekocht. Voorts geschieden de aankopen uit Rusland, na de aanloopperiode, op c. & f.-basis.

Voor de aanvoer van slachtvee, dat in Ierland werd aangekocht, werd behalve van de lijndiensten gebruik gemaakt van een speciaal voor dit doel ingericht schip, dat de mogelijkheid opende per transport 1.100 stuks vee te vervoeren.

De kustvaart was in het bijzonder van belang voor de aanvoer van meststoffen uit de Oostzee-havens, en de export van haring en superfosfaat naar dezelfde havens. De vele voorschriften, die van de zijde van het Directoraat-Generaal van Scheepvaart waren vastgesteld, golden reeds spoedig niet voor de kustvaart, zodat deze zich vrijelijk kon ontwikkelen.

Een beeld van de omvang van de bemoeienissen op scheepvaartgebied moge blijken uit het aantal schepen met voor het V.I.B. bestemde ladingen, dat in de afgelopen tien jaar in Nederlandse havens is aangekomen. In totaal bedroeg dit 10.120, waaruit dus blijkt, dat over een periode van tien jaar berekend, dagelijks gemiddeld drie schepen met voor het V.I.B. bestemde lading in de Nederlandse havens arriveerden. In totaal werd hiermede een kwantum aangevoerd van ruim 17 miljoen ton diverse goederen en ca. 110.000 stuks levend vee, het laatstgenoemde uit Ierland en Denemarken. Van het totale kwantum van ruim 17 miljoen ton werd bijna 12 miljoen ton op f.o.b.-conditie aangekocht en ca. 5 miljoen ton op c.i.f.- of c. & f.-conditie. Het aandeel van de Nederlandse tonnage in de aanvoer over zee bedroeg 49,15 pCt., dat van de buitenlandse tonnage 50,85 pCt. Bovendien werd 184.000 ton met-lichters en 86.000 ton per wagon aangevoerd. Het totaal bedrag door het V.I.B. aan vracht betaald, bedroeg 739 miljoen gulden, in welk bedrag de vrachten, welke verschuldigd waren voor aankopen op c. & f.- of c.i.f.-basis, zijn begrepen.

Assurantie.

De tijdens de oorlog in Engeland gesloten assurantie-overeenkomst voor de door de N.O.R.R. aangekochte produkten werd kort na de bevrijding door middel van betaling van een lumpsum beëindigd, aangezien de nodige

aankopen inmiddels weder in Nederland een aanvang hadden genomen.

Op 18 november 1945 werd een nieuw regeringscontract gesloten, waarvan 50 pCt. in Engeland en 50 pCt. op de Nederlandse markt werd gedekt. Teneinde de werkzaamheden voor de assuradeuren te vergemakkelijken, werd op 16 maart 1946 het „Bureau Uitvoerende Assurantie Makelaars” (B.U.A.M.) gesticht, bij welk bureau alle door het V.I.B. te dekken aankopen onmiddellijk werden gedeclareerd. De te betalen premie werd volledig ter verrekening met assuradeuren aan het B.U.A.M. in Nederlands geld betaald.

Op 16 november 1946 werd het dekkingspercentage in Engeland teruggebracht tot 30 en in Nederland verhoogd tot 70.

Door besprekingen met de gezamenlijke makelaars konden de door assuradeuren berekende premiën enkele malen niet onbelangrijk worden verlaagd en worden aangepast aan de premiën, welke golden op de open assurantiemarkt.

Tot 20 februari 1952 was op deze polis tevens het molest gedekt. Per deze datum werd de dekking voor molestisico opgezegd, hiermede dus eigen risico nemende.

In 1946 werd van Amerikaanse zijde bezwaar gemaakt tegen het feit, dat voor alle met Amerikaans geld gefinancierde goederenexporten naar Nederland de verzekering buiten Amerika werd gesloten. Verlangd werd de Amerikaanse assurantiemarkt voor een zeker percentage in te schakelen. Na onderhandelingen in Amerika werd een speciale open polis gesloten, het zgn. „Master Cover Import Goederen U.S.A.”. Deze polis werd voor 25 pCt. gedekt door Amerika en voor 75 pCt. door Nederland. Deze polis heeft gelopen tot 1 oktober 1953.

Alle schadegevallen, zowel op regeringscontract als vallende onder het Master Cover, waarvan enige zeer grote schaden, werden steeds op zeer coulante wijze afgewikkeld.

In totaal hebben de verzekeringen van het V.I.B. een omvang bereikt van 5.654 miljoen gulden verzekerde waarde, waarvoor een bedrag aan premie verschuldigd was van f. 18.374.000 voor de transportverzekering en f. 6.179.000 voor de molestverzekering. Het verschil tussen bovengenoemd bedrag der in totaal verzekerde waarde en de totale c.i.f.-waarde van de geïmporteerde goederen van ca. 7,4 miljard gulden wordt uitgemaakt door de waarde der goederen, in hoofdzaak copra, palmolie en palmpitten, die op c.i.f.-conditie werden ingevoerd, waarbij de assurantiepremie dus in de koopprijs werd voldaan. Voor zover aankopen plaatsvonden met de conditie, dat het ingeladen gewicht als finaal moet worden beschouwd, werd als regel ter dekking van het risico van manco's tijdens het transport een manco-garantie afgesloten. Voor transporten in het binnenlands verkeer en voor de opslag van goederen in pakhuisen in Nederland is steeds eigen risico gelopen. Schaden van enige betekenis hebben zich hierbij niet voorgedaan, zodat door het achterwege laten van deze verzekering meerdere miljoenen aan premiën werden bespaard.

Financiering van de aankopen.

Voor de financiering van de importen kon het V.I.B. beschikken over kredieten, die overeenkomstig de begroting van het Landbouw-Egalisatiefonds door de Schatkist beschikbaar werden gesteld. De benodigde deviezen werden op de gebruikelijke wijze verkregen.

In de eerste jaren van zijn bestaan werden door de afladers meestal geconfirmeerde kredieten gevraagd, doch

na enige jaren had het V.I.B. zodanige bekendheid verkregen, dat met het geven van betalingsopdrachten kon worden volstaan.

In totaal werden aan de banken opdrachten in vreemde valuta (incl. accoordgulden) verstrekt:

Voor geconfirmeerde kredieten	553 miljoen
„ niet geconfirmeerde kredieten ..	2.038 „
„ betalingsopdrachten, incassi (zonder documentencontrole)	2.352 „
	<hr/>
	4.943 miljoen

De aankopen uit Indonesië werden in Nederland in Nederlandse gulden gestort, terwijl een zeer groot deel van de betaalde vrachten (609 miljoen) in gulden aan Nederlandse rederijen of agenten werd betaald.

In juni 1952 werd de mogelijkheid om valutatermijntransacties af te sluiten in handen van de banken gesteld. Na die datum werden door het V.I.B. voor een waarde van 513 miljoen gulden aan aankoop-termijntransacties en voor een bedrag van 32 miljoen gulden aan verkooptransacties afgesloten.

Ter wederzijdse dekking van vreemde valuta werden met enige prima exportfirma's koersgaranties afgesloten, waarbij de koersen werden bepaald door de banknoteringen van de dag. Op deze wijze werd voor een totaal van £ 3 miljoen en \$ 14,8 miljoen afgesloten, hetgeen leidde tot een besparing van een aanmerkelijk bedrag aan termijnprovisie.

Van de totale aankoop is een bedrag van 280 miljoen dollars met een tegenwaarde van 965 miljoen gulden gefinancierd uit Marshall/E.C.A.-dollars. Bovendien werd een gedeelte van de totale verstrekte vrachten P.A.'s (2,2 miljoen dollars) voor de verladings gebruikt.

Er zijn aankopen verricht in zestig verschillende valuta's, waarbij het meest op de voorgrond treden Amerikaanse dollars (2.466), Engelse ponden (1.373,5), accoordgulden Indonesië (1.232,8), Argentijnse pesos (533,9), Russische accoordgulden (250,2), Australische ponden (106,6), Canadese dollars (64,3). De tussen haakjes vermelde bedragen zijn omgerekend in miljoenen Nederlandse gulden.

Opslag goederen.

Het onregelmatige verloop van de aanvoer en de noodzakelijkheid stagnatie van de voorziening te voorkomen, brachten mee, dat voor voldoende voorraden moest worden zorggedragen. Zo lang de geïmporteerde producten op distributiebasis, dus met een van te voren vastgesteld rantsoen, werden afgeleverd, stond het maximale verbruik van tevoren vast. De planning van de behoefte berustte bij de bedrijfsschappen. Toch bleek later soms, dat de behoefte aanmerkelijk van het verwachte gebruik afweek, welk verschijnsel zich na de opheffing van de rantsoenering van het betreffende produkt nog in sterkere mate voordeed. Deze gang van zaken veroorzaakte grote schommelingen in het voorraadverloop, zodat de opslag van goederen een sterk wisselend karakter droeg. Gedurende bepaalde tijdvakken liepen de voorraden sterk op, zodat de afdeling opslag van het V.I.B. voor moeilijke problemen werd gesteld, die zo goed mogelijk werden opgelost.

De cijfers op blz. 387 geven een indruk van de sterke wisselingen, die zich in het verloop van de voorraden voordeden. Deze cijfers hebben betrekking op granen; met name brood- en voergranen alsmede op voederkoeken en dierlijke eiwitten.

De opslagkosten met inbegrip van noodzakelijke bewerkingen hebben in totaal bedragen voor granen

Jaar	Grootste Voorraad	Kleinste Voorraad	Jaar	Grootste Voorraad	Kleinste Voorraad
	(in 1.000 tonnen)			(in 1.000 tonnen)	
1946	375	75	1951	795	410
1947	190	75	1952	815	640
1948	305	170	1953	675	365
1949	345	220	1954	340	125
1950	625	370	1955	200	30

65,6 miljoen gulden en voor stukgoederen (voederkoecken en dierlijke eiwitten) 13,8 miljoen gulden.

Omgerekend per 100 kg graan, welke geïmporteerd werd, bedragen deze opslagkosten inclusief de kosten van bewerkingen ca. 60 cent, terwijl het overeenkomstige cijfer per 100 kg voederkoecken en dierlijke eiwitten ca. f. 1,20 bedraagt. Afgezien van bepaalde opslagkosten, die onder alle omstandigheden onvermijdelijk zijn, kan men deze kosten beschouwen als de assurantiepremie, die verschuldigd is om de normale voorziening onder alle omstandigheden, ook bij tijdelijke stagnatie van de import, te verzekeren. De tarieven, welke voor opslag in de zeehavens moesten worden betaald, werden, nadat de Prijsbeheersing zich had teruggetrokken, vastgesteld door de Besturen van de Vakgroepen van de betreffende havenbedrijven, zij het dan, dat het V.I.B. door de positie van groot-bewaargever invloed op het peil der tarieven kon uitoefenen. Iedere loonronde betekende nieuwe onderhandelingen. Niettegenstaande het bedrijfsleven in het algemeen zeer vlot de gestegen loonkosten in zijn tarieven en prijzen doorberekende, werd vrijwel steeds bereikt, dat de gevolgen van een loonronde niet of slechts zeer ten dele in de te betalen tarieven tot uitdrukking kwamen.

Controle.

Het streven het bedrijfsleven zoveel mogelijk zijn normale taak te laten vervullen, bracht mede, dat de controle op de ontvangst van de geïmporteerde goederen in de aanvoerhavens werd opgedragen aan de daarvoor in aanmerking komende bedrijven (graan- en stukgoederenfactoren, controleurs olieozaden, vetten en oliën e.d.). De inschakeling van de individuele bedrijven had plaats op basis van door de betreffende vakgroepen vastgestelde verhoudingscijfers. Op het werk van bedoelde controlebedrijven werd door het Buitendienstapparaat van het V.I.B. supervisie uitgeoefend.

De controle op de opgeslagen voorraden en de daaruit voortvloeiende werkzaamheden, zoals opslaan, afleveren en bewerken, werd geheel door eigen functionarissen van het V.I.B. uitgeoefend, daar deze werkzaamheden niet geacht konden worden tot de normale taak van controlebedrijven te behoren.

Het aanhouden van omvangrijke voorraden als waarvan hier sprake is, bracht uiteraard grote risico's ten aanzien van de kwaliteit met zich, zodat alleen een perfect werkend controlesysteem ongelukken kon voorkomen. De systematische en intensieve controle op de kwaliteit begon bij de aankomst van de goederen in de zeehavens, waar zowel de ingeschakelde controlebedrijven als de V.I.B.-buitendienstfunctionarissen beoordeelden of de produkten reeds direct een bewerking moesten ondergaan om ze voor opslag geschikt te maken, dan wel of ze zonder meer voor kortere of langere tijd konden worden bewaard. Ook op de noodzakelijke bewerkingen moest controle worden uitgeoefend. Het is duidelijk, dat aan de deskundigheid van de met de controle belaste functionarissen hoge eisen moesten worden gesteld. Een der V.I.B.-ambtenaren kreeg een speciale opleiding bij de Plantenziektenkundige Dienst te Wageningen op het

gebied van het onderkennen en bestrijden van voorraad-insecten en op zijn beurt gaf hij weer voorlichting aan zijn collega's en aan de opslaghouders.

Ook aan de controle bij opslag en aflevering werd grote aandacht geschonken. Het resultaat was, dat zowel de verliezen, ontstaan tijdens de opslag als de transportmanco's gemiddeld belangrijk lager waren dan de verliesnormen, welke algemeen als normaal worden beschouwd.

Verkoop.

Over de verkoop der door het V.I.B. geïmporteerde produkten kunnen wij kort zijn. In het algemeen werd hierbij de handel volledig ingeschakeld, waarbij de voormalige importeurs optraden als eerste kopers van het V.I.B. Zo lang er schaarste bestond aan door het V.I.B. geïmporteerde produkten en de verkoop tegen officieel vastgestelde prijzen plaatsvond, had de afzet een zeer regelmatig verloop. Verkoop van resterende voorraden na afloop van de periode van centrale import, toen dus de particuliere invoerhandel zijn functie had hervat, kon niet op basis van vaste prijzen geschieden, doch daarbij moesten de prijzen aan de marktsituatie worden aangepast. Gedeeltelijk geschiedde deze liquidatie van voorraden door middel van veilingen, gedeeltelijk werden en bloc resterende voorraden aan de betreffende groep uit het bedrijfsleven overgedragen, voor zover de betrokkenen hierin wilden participeren. Aan het einde van 1955 resteerde slechts een beperkt kwantum tarwe, waarvan de finale liquidatie in de eerste maanden van 1956 te verwachten is.

Overname en afzet van inlandse produkten.

Naast de bemoeiingen met de import was het V.I.B., in het bijzonder na de samensmelting met de diverse aan- en verkoopbureaux in 1951, betrokken bij de overname en afzet van inlandse produkten. In dit verband noemen wij slechts terloops de overname in de na-oorlogse jaren van betrekkelijk beperkte hoeveelheden inlandse tarwe, rogge, gerst en haver en van overschotten poot- en consumptie-aardappelen. In tegenstelling dus tot de bezettingsjaren, toen op het terrein der inlandse akkerbouwprodukten een enorme taak moest worden verzet, welke werd uitgevoerd door het Aan- en Verkoopbureau van Akkerbouwprodukten, dat verbonden was met het V.I.B., was de arbeid op dit gebied in de na-oorlogse jaren van beperkte betekenis.

Van groter omvang waren de bemoeienissen met zuivelprodukten. De hoeveelheden, die in de jaren 1950-1955 werden overgenomen, bedroegen in totaal (in tonnen van 1.000 kg):

Boter	134.715 ton
Kaas	4.532 ton Goudse volvette
	1.524 ton Edammers 40 +
Melkpoeder	29.600 ton Roller
	43.267 ton Spray.

De afzet der overgenomen zuivelprodukten geschiedde gedeeltelijk aan de handel in Nederland, gedeeltelijk door rechtstreekse export, in het laatste geval uitsluitend naar markten, die niet door de normale handel werden bediend. Het melkpoeder werd gedeeltelijk voor consumptie in het binnenland en voor export, gedeeltelijk voor veevoeder bestemd.

Voorts zij de overname en de export van bacon, op grond van het met Engeland gesloten verdrag, vermeld. Deze export had in de jaren 1951-1955 een omvang van 106.662 ton bereikt.

Behalve de overname van de bacon is het V.I.B. betrokken bij de verscheping, daar dit produkt c. & f.

Engelse havens geleverd wordt. Opzichters in dienst van het V.I.B. classificeren de varkens, die voor bacon-fabricage bestemd zijn, terwijl de kwaliteitstoelagen aan de fabrieken worden uitbetaald. Deze fabrieken hebben zich verplicht voor doorbetaling van deze toeslagen aan de varkensleveranciers zorg te dragen. Daarnaast vindt ook classificatie plaats van varkens, die niet voor bacon-fabricage zijn bestemd en wel aan bedrijven, die zich verplicht hebben op grond van deze classificatie voor eigen rekening kwaliteitstoelagen aan de leveranciers uit te keren. Door een en ander wordt beoogd de varkenshouders een prikkel tot kwaliteitsverbetering te geven. Deze werkzaamheden van het V.I.B. op het gebied van de afzet van inlandse produkten vinden ook thans nog voortgang.

Interne organisatie.

Het gehele complex van werkzaamheden, zoals boven omschreven, werd uitgevoerd door een organisatie, bestaande uit een hoofdkantoor te 's-Gravenhage en bijkantoren te Rotterdam en Amsterdam, vertegenwoordigingen in alle provincies en een buitendienst, terwijl voorts gebruik werd gemaakt van het Nedfood te New York, dat aanvankelijk bij de aankopen in Amerika was betrokken, doch later in hoofdzaak bepaalde werkzaamheden ten behoeve van de verschepingen uit Amerika in opdracht van het V.I.B. verrichtte.

Door vermindering van de aankoopbemoeiingen konden allengs de bijkantoren worden opgeheven, de meeste van de vertegenwoordigingen beëindigd en de bezetting van het hoofdkantoor belangrijk worden ingekrompen, terwijl ook het Nedfood werd opgeheven. De personeelsbezetting is zodoende teruggelopen van

754 personen per 1 januari 1946 tot 201 per 1 januari 1956.

De werkzaamheden zijn in het algemeen verricht door personeel, grotendeels uit het particuliere bedrijfsleven afkomstig, dat aanvankelijk slechts voor korte tijd, meestal reeds vóór en gedurende de bezettingsjaren in dienst was genomen, doch veelal gedurende een tijdvak van tien jaar en meer in dienst bleef, maar waarvan de meerderheid intussen elders, voor het overgrote deel wederom in het particuliere bedrijfsleven, een plaats vond.

Besluit.

Er is naar gestreefd in dit en het vorige artikel een zeer korte samenvatting te geven van het ontstaan en van de aard der werkzaamheden, die door het Voedselvoorziening Import Bureau in de afgelopen tien jaar zijn verricht. Er moge uit blijken, dat deze werkzaamheden zeer veelzijdig waren en zich zowel bewogen op importgebied met alles wat hiermee samenhangt van een groot aantal artikelen, afkomstig uit een reeks van de meest verschillende landen van herkomst, als op de opslag van deze produkten in een omvang, zoals onder normale omstandigheden in het particuliere bedrijfsleven zelden of nooit voorkomt. Daarnaast werd ook op verschillend gebied de afzet van binnenlandse produkten en de daarbij voorkomende export verzorgd.

Wij willen deze beschouwing besluiten met de wens, dat de loop der omstandigheden in de komende jaren ruim baan zal laten aan het particulier initiatief, zodat de noodzaak van centraal commercieel optreden achterwege zal blijven of althans tot uitzonderingsgevallen zal kunnen worden beperkt.

's-Gravenhage.

N. H. BLINK.

Het Belgische bouwbedrijf in 1955.

De bouwindustrie heeft in de loop van het jaar 1955 het vrij hoge activiteitspeil behouden dat zij sedert enkele jaren heeft gekend. De door de pessimisten jaar in jaar uit voorspelde inzinking, namelijk in de woningbouw, heeft zich nog steeds niet voorgedaan en de publieke sector ontving eveneens een behoorlijk volume van werken. Deze eerste beweringen worden gestaafd door een reeks vaststellingen die wij hierna even willen opsommen.

De activiteitsindex voor de bouwnijverheid, die maandelijks door de „Agence Economique et Financière” („Agefi”) wordt opgemaakt, toont aan dat, met uitzondering van de maand maart, de activiteit steeds boven het peil van 1954 lag en dat zij, behalve voor de eerste drie maanden van het jaar die steeds sterk beïnvloed worden door de weersomstandigheden, ook bestendig boven het gemiddelde van 1953 stond.

De tewerkstelling, volgens gegevens welke door het Nationaal Instituut voor de Statistiek bij 1.040 ondernemingen worden verzameld, bereikte een hoger peil dan in 1954 vooral tijdens de tweede helft van het jaar en dit zowel in de openbare als in de private sector. Het daggemiddelde der volledig werklozen slonk van maand tot maand om in augustus en september beneden 9.000 te dalen, terwijl het algemeen totaal der volledig en gedeeltelijk werklozen rond 11.000 schommelde. Er is dan ook in bepaalde streken een spanning ontstaan die er de bevoegde kringen van de bouwnijverheid heeft toe aangezet de Eerste Minister te verzoeken de toe-

passing van het systeem der tewerkstelling van werklozen door de openbare besturen te herzien teneinde zoveel mogelijk werkkrachten aan de bouwindustrie voor te behouden. Aan dit verzoek werd gehoor gegeven door aan de bevoegde diensten opdracht te geven de werkkrachten bij prioriteit ter beschikking van de industrie te stellen wanneer deze om arbeiders vraagt. Het aantal tewerkgestelde werklozen is trapsgewijze gedaald van meer dan 36.000 in augustus tot 23.000 in december.

Deze enkele elementen waarover wij hier niet verder dienen uit te weiden bevestigen dat de bouwindustrie in het voorbije jaar een grote activiteit aan de dag legde terwijl er thans geen teken te bespeuren valt van een dalende tendentie op korte termijn. Alles bij elkaar genomen kan worden gezegd dat de bouwactiviteit zich in 1955 stabiliseerde.

Hierna nemen wij eerst de verwezenlijkingen van de bouwnijverheid in 1955 onder ogen waarna wij enkele voor de bedrijfstak zeer belangrijke gebeurtenissen nader zullen toelichten.

De particuliere sector.

De wet van 29 mei 1948, ook wel wet De Taeye genoemd, welke tot doel heeft premies toe te kennen aan particulieren voor het bouwen van bescheiden woningen, heeft sedert 1949 een gevoelige impuls aan de woningbouw

gegeven. Door het Koninklijk Besluit van 25 september 1954 werd het verkrijgen van deze premie aan nieuwe voorwaarden verbonden en daaruit schijnt wel, op grond van de voorhanden zijnde cijfers, in 1955 een vermindering van het aantal toegekende premies te zijn ontstaan, zoals uit onderstaande tabel blijkt.

Jaar	Toegekende premies
1948-1949	18.083
1950	23.667
1951	14.195
1952	15.390
1953	18.809
1954	18.769
1955	12.094

Deze vaststelling, wat betreft de sociale woningbouw door het privaat initiatief, wordt eveneens parallel waargenomen bij het aantal door de Algemene Spaar- en Lijfrentekas toegestane leningen zoals blijkt uit de cijfers aangehaald door het verslag namens de Commissie voor de Volksgezondheid en het Gezin van de Kamer der Volksvertegenwoordigers.

Jaar	Toegestane leningen
1951	7.237
1952	12.618
1953	16.557
1954	16.955
1955	13.109

Hetzelfde verschijnsel stelt men trouwens ook vast wat de verrichtingen van het Woningfonds van de Bond der Kroostrijke Gezinnen betreft, waar ook minder leningen werden toegekend in 1955.

Jaar	Aantal leningen
1950	1.690
1951	975
1952	1.372
1953	1.872
1954	2.125
1955	1.158

Het besluit van 25 september 1954 werd evenwel door een ander van 30 december 1955 gewijzigd in de zin van een versoepelde toepassing van het systeem. Het is nochtans te vroeg om de repercussies van deze nieuwe toestand te onderscheiden.

Voor de Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom evolueerde de toestand als volgt:

Jaar	Aantal woningen gebouwd
1950	2.782
1951	2.144
1952	2.020
1953	1.797
1954	2.122
1955	1.572

Wat de Nationale Maatschappij voor Goedkope Woningen en Woonvertrekken betreft volgen wij de evolutie op onderstaande tabel:

Jaar	Aantal woningen gebouwd en in aanbouw		
	Eengezinswoningen	Woonvertrekken	Totaal
1950	1.640	5.409	7.049
1951	2.013	503	2.516
1952	5.902	1.476	7.378
1953	6.598	1.650	8.248
1954	6.700	1.675	8.375
1955	6.879	3.350	10.229

Het door deze maatschappij voor 1955 bereikte aantal woningen is een recordcijfer. Het is een gevolg van de bijzondere inspanning die door de Nationale Maatschappij werd geleverd ten gunste van de Belgische en vreemde werklieden, tot opruiming van de krotten en van de nijverheidsbarakken. Er schijnt zich dus in de sociale sector een verschuiving van de individuele bouw naar de maatschappijen voor woningbouw te hebben voorgedaan.

Het jaar 1955 was eveneens het eerste waarin de wet van 8 maart 1954 op het bouwen van middelgrote woningen van toepassing werd. Het dient evenwel gezegd dat dit eerste jaar een ontgoocheling werd daar er op 15 november 1955 slechts 36 leningen op grond van deze wet werden toegestaan.

De strijd tegen de krotwoningen werd verder doorgevoerd met volgende resultaten.

Jaar	Aantal gesloopte ongezonde woningen
1952	399
1953	558
1954	692
1955	501

In zijn geheel beschouwd, en al bleef hij dan een weinig onder het niveau van 1954, kende de woningbouw in 1955 toch een goed jaar wanneer men zich er toe bepaalt een vergelijking te maken met de vorige jaren.

Terloops zij er echter op gewezen dat tegenover de werkelijke woningbehoeften de behaalde resultaten niet bevredigend kunnen worden genoemd. Inderdaad, zonder hier in de veel omstreden kwestie van de schatting der behoeften te willen stelling nemen, kunnen wij alleen vermelden, dat de vooropgezette cijfers verschillen van 50.000 tot 70.000 woningen die jaarlijks zouden moeten worden gebouwd. Wij moeten vaststellen dat het laagste cijfer, 50.000 woningen, het thans bereikte peil nog aanzienlijk overschrijdt.

De publieke sector.

Het is vrij moeilijk een juist beeld te geven van de activiteit in de publieke sector. Er werd reeds vroeger gezegd dat er, wat de tewerkstelling betreft, een zekere stijging valt waar te nemen al is die dan ook minder groot dan voor de private sector.

„De Bouwkroniek” in een op 19 februari 1956 verschenen studie over „De bouwbedrijvigheid in de laatste vier jaren” geeft, wat de publieke sector betreft, enkele zeer interessante gegevens die wij zo vrij zullen zijn hierna over te nemen. Zij hebben betrekking op de investeringen welke door de departementen van Openbare Werken en van Wederopbouw, Verkeerswezen, Volksgezondheid en Landsverdediging werden verwezenlijkt. Wat het Ministerie van Landsverdediging betreft wordt

RECTIFICATIE

In het speciale nummer

„RIJDEN, VAREN, VLIEGEN”

van „E.-S.B.” dat 18 april jl. verscheen, werd in de advertentie van de Nederlandse Export Combinatie op blz. 348 abusievelijk een verkeerd telefoonnummer vermeld. Voor inlichtingen over deze combinatie gelieve U niet 03400-25892 te draaien, doch 030-25632.

alleen rekening gehouden met werken van burgerlijke bouwkunde. Zoals uit volgende tabel blijkt, lagen de investeringen van deze vier ministeries licht boven deze van vorig jaar doch gevoelig beneden die van 1952 en 1953. De oorzaak ligt vooral bij de vermindering der investeringen voor rekening der landsverdediging.

De provincies en gemeenten hebben eveneens een zeer belangrijk deel in de openbare investeringen vooral wanneer men er de werken bijvoegt die in het kader der tewerkstelling van werklozen werden uitgevoerd en die kunnen worden geraamd op fr. 1,5 mrd. in 1955 en fr. 2,5 mrd. in 1954. Ten slotte hebben wij dan nog de parasta-

tales instellingen (huisvestingsmaatschappijen niet inbegrepen) die licht onder het niveau van 1954 bleven.

	Investeringen in mln. fr.			
	1952	1953	1954	1955
Ministeries	10.520	10.970	7.630	7.950
Gemeenten en Provincies	5.500	6.000	6.500	8.000
Parastatale instellingen	1.450	1.625	1.340	1.190
Totaal	17.470	18.595	15.470	17.140

Het peil van 1955 ligt dus boven dit van 1954.

Oudergem.

J. LEMMENS.

Economische kroniek van Indonesië (1e kwartaal 1956)

1. Mijlpalen in de politiek; data voor de economische kroniek.

De Unie is opgezegd. Het benoemde Parlement heeft plaatsgemaakt voor een gekozen Parlement. Kabinetwisseling. Drie belangrijke politieke gebeurtenissen op vrijwel hetzelfde ogenblik. Elk voor zich zou het uitgangspunt kunnen zijn van een economisch-historische beschouwing enerzijds en van speculaties over de mogelijke en waarschijnlijke gevolgen van de betrokken verandering anderzijds.

„De economische betekenis van de Unie en van haar opzegging”; „Kabinetten gingen, het Parlement bleef”; „Het Kabinet Burhanuddin Harahap — een wedstrijd tegen het horloge”. Drie films van een samenhangend geheel van handelingen, waarbij de verschillen in het filmisch produkt voortvloeien uit het verschil in standplaats van de cameraman enerzijds en het verschil in „kijk” op de dingen die voorbij trokken anderzijds. Maar als hun produkten goed zijn, zullen in de randpartijen of op de achtergrond in de film van de een, beelden uit de films van de beide anderen te herkennen zijn.

Vele cameralieden hier en elders hebben zich aange-trokken gevoeld tot een bepaalde episode en tot bepaalde aspecten van de lange en brede stroom van bonte gebeurtenissen.

Uw kroniekschrijver staat thans voor de taak uit al deze min of meer door belichtingseffecten en montages beïnvloede opnamen een film op te bouwen, die als „journaal” bruikbaar is. Brokstukken van de ontwikkelingen in de allerlaatste tijd; met af en toe een „flash back” als steun voor de beoordeling van de relatieve betekenis van de feiten van het ogenblik.

2. „Close-ups”.

De contante deviezenpositie.

De contante deviezenpositie van Indonesië ziet er op het ogenblik aanzienlijk beter uit dan op het moment waarop het vorige Kabinet aan het bewind kwam (10 augustus 1955).

In mln. Rp.'s	Ult. 1952	1953	1954	10/8/ 1955	28/12/ 1955	29/3/ 1956
Goud	2.777	1.688	1.055	953	953	953
Dev. fonds	— 751	924	— 278	— 143	448	60
Vord. in vr.crt. a)						
Bank Indonesia	674	550	383	404	516	517
Overige banken	883	711	597	600	800	800
Totaal	3.583	2.025	1.757	1.814	2.717	2.330

a) Saldi vorderingen in vreemd crt. zijn soms geschat. Het saldo „Vord. vr.crt.” der „Overige Banken” dd. 28 maart 1956 is een grove benadering.

De zichtbare geldcirculatie.

- De zichtbare geldeirculatie ziet er thans eveneens beter uit dan acht maanden geleden.

In mln. Rp.'s	10/8/ 1955	28/12/ 1955	29/3/ 1956
Bankb. circ.	8.222	8.151	7.607
Rek.crt. bij B.I.	2.178	1.877	1.676
Afgifte eigen kantoren B.I.	82	11	10
	10.482	10.039	9.293
Munten en muntbil. (ca.)	730	775	775
	11.212	10.814	10.068

Er is geen reden aan te nemen, dat de rekening-courantsaldi bij de *particuliere* banken per ultimo maart een noemenswaard hoger bedrag te zien zullen geven dan op 30 november ¹⁾. Daaruit zou dan volgen dat in de periode van 10 augustus 1955 tot eind maart 1956 de totale circulerende geldhoeveelheid met ruim Rp. 1 mrd. is teruggelopen. Niet minder dan ca. Rp. 750 mln. hier-van viel in het eerste kwartaal 1956.

In mln. Rp.'s	31-3-'55	31-8-'55	30-11-'55
Totaal deposito's	3.802	4.054	3.716
Rek.crt. saldi B.I.	2.184	2.077	1.801
(incl. afgifte eigen kantoren)	88	82	.80
	2.272	2.159	1.881
Overige banken	1.530	1.895	1.835

Disconto's en voorschotten op onderpand.

„Disconto's en voorschotten op onderpand” bij de afd. Bankzaken van de Bank Indonesia zijn sterk toegenomen. Dit zou de indruk kunnen wekken, dat de Bank Indonesia rechtstreeks voorzien heeft in de kredietbehoefte van het bedrijfsleven toen de liquiditeitszorg bij de overige banken verdere uitzetting der kredieten bezwaarlijk maakte. Het overgrote deel van de toename in deze post houdt echter verband met kredieten aan het Voedingsmiddelenfonds ter financiering van de rijstimporten. Daarnaast is deze post opgelopen door een toename van de herdisconto's. De grote mutaties in het uitstaande bedrag aan „Disconto's en voorschotten” houden dan ook nauw verband met het ongelijkmatige verloop aan uitgaven voor de rijstimport enerzijds en ontvangsten uit de rijstverkoop anderzijds.

¹⁾ Door vergelijking van het totaal der „deposito's” met de rekening-courantsaldi bij de B.I. op de tijdstippen waarop een weekstaat-datum samenvalt met de laatste van een maand, is het mogelijk een idee te krijgen van de grootte en de mutaties van de rekening-courantsaldi bij de overige banken.

„Disconto's en voorschotten op onderpand”
bij de Bank Indonesia

(in mln. Rp.'s)

29-12-1954	31-3-1955	29-6-1955	28-9-1955	28-12-1955	25-1-1956	29-2-1956	29-3-1956
500	314	334	477	1.062	664	919	728

De „Voorschotten aan de Regering”:

Deze zijn blijkens de weekstaten van de Bank Indonesia ook in dit verslagkwartaal per saldo nog iets gedaald. De scherpe stijging in januari is meer dan gecompenseerd door de daling in februari. Maart gaf vervolgens weer een belangrijke toename te zien.

Voorschotten aan de Regering van de Bank Indonesia
(in mln. Rp.'s)

10-8-1955	28-9-1955	28-12-1955	25-1-1956	29-2-1956	29-3-1956
5.935	5.781	4.156	4.443	3.787	4.130

In de vorige kronieken is in principe reeds uiteengezet hoe het de Regering mogelijk was haar voorschotten van de Bank Indonesia in zo belangrijke mate te beperken. Uit de cijfers, die de Bank Indonesia in haar laatste Bulletin publiceerde (blz. 7 t/m 9), blijkt thans, dat de vooruitbetalingen door importeurs in het 4e kwartaal 1955 met niet minder dan ruim Rp. 2 mrd. toenames. Hieruit is dan ook te verklaren, dat, ondanks het feit dat de overige ontvangsten van de Overheid enige honderden miljoenen bij de uitgaven achterbleven, toch het saldo „Voorschotten aan de Regering” zo sterk kon teruglopen.

Ook is er vroeger reeds op gewezen, dat de vooruitbetalingen van de importeurs mee kunnen helpen tot dekking van nieuwe kastekorten van de Overheid, zolang en voor zover het totale bedrag der vooruitbetalingen toeneemt. Dit totaal neemt cet. par. slechts toe, indien het bedrag waarvoor nieuwe importvergunningen worden aangevraagd groter is dan het bedrag, waarvoor importeurs (na verkregen vergunning) deviezen kopen, resp. restitutie ontvangen ingeval hun aanvraag wordt afgewezen. In het tegenovergestelde geval neemt cet. par. het totaal der vooruitbetalingen af, hetgeen evenzo grote stijging in de geldbehoefte van de Overheid veroorzaakt. Zo lijkt de sterke daling in de voorschotten in de loop van februari wel verklaard te kunnen worden uit een zodanige stroom van aanvragen, dat de achterstand bij het Bureau Handelsdeviezen snel toenam en daarmee ook het saldo van de rekening „Vooruitbetaling van importeurs”.

M.i.v. 1 maart mochten de banken geen nieuwe aanvragen meer accepteren — enkele uitzonderingen daargelaten —. Het Bureau Handelsdeviezen probeerde zijn achterstand weg te werken, gaf vergunningen af en daarmee verminderde het saldo „Vooruitbetaling van importeurs” voor het T.P.I.-deel in de daling van de importeur en stegen de „Voorschotten” welke de Regering bij de Bank Indonesia moest opnemen. Het effect van de beperking der mogelijkheden tot het indienen van nieuwe aanvragen komt slechts gedompt tot uiting in de stijging van de „Voorschotten aan de Regering”, omdat met ingang van 12 maart de banken de stortingen van de importeurs niet meer eens per week maar dagelijks moesten overboeken.

Nu sinds 26 maart de banken weer alle aanvragen voor import mogen accepteren, zal het bedrag aan „Vooruitbetalingen van importeurs” wel weer even oplopen.

3. Spelkansen, regie en belichting.

Het spel, dat de vorige Regering op economisch gebied heeft laten zien, was gedurfd en vaak knap. Het getuigde veelvuldig van vakmanschap en psychologisch inzicht. Wat de hoofdrolvertolkers ervan gemaakt hebben, ondanks de vaak zwakke plekken in de bijrollen, verdient grote waardering. Ten volle is geprofiteerd van de ogenblikken, dat de omstandigheden gunstig waren voor opnamen. En wie zal de regie verwijten, dat zij door kundige encenering en belichting een zo gunstig mogelijke indruk wilde maken?

Wel is het nodig de toeschouwer erop te wijzen, dat op het moment waarop de nieuwe Regering de leiding heeft overgenomen, een stadium bereikt is, waarin de mogelijkheden tot spectaculaire resultaten bepaald geringer zijn geworden. Zij verdient reeds alle waardering als zij erin slaagt, ondanks minder gunstige ontwikkelingen in de externe omstandigheden, in de loop van 1956 het vertrouwen in een „happy ending” te versterken.

In drie maanden tijd daalden de rubberprijzen met ruim 30 pCt.

RSS I fob Singapore in Str. \$ cts. per lb.

jan. 1953	jan. 1954	jan. 1955	6-4 1955	6-7 1955	5-10 1955	28-12 1955	25-1 1956	22-2 1956	29-3 1956
89	57	93½	89½	125½	134	128½	104½	95½	91½

De beweging in de prijzen van de andere exportproducten is niet van dien aard, dat van enige compensatie voor de tegenslag in rubber kan worden gesproken. En de rubbermarkt zich niet vrij spoedig krachtig herstelt, zullen de gevolgen van deze daling in wereldmarktprijzen tot uiting komen in een vermindering van de deviezenreserves. Een ontwikkeling in scherpe tegenstelling tot die welke tijdens het vorige Kabinet te zien was.

Dit zal men de nieuwe Regering echter niet mogen aanrekenen. Voor vele grootlandbouwbedrijven wordt het moeilijk de produktie te continueren nu de reeds zo langdurende wanverhouding tussen opbrengsten en kosten tot acute liquiditeitsmoeilijkheden heeft geleid. Daarenboven zal al spoedig in de contante deviezenpositie (zie § 2) tot uiting komen, dat de te verwachten deviezenontvangsten en -betalingen uit lopende ex- en importcontracten op ultimo maart een, ongetwijfeld belangrijk, negatief saldo vertoonden. In de eerste 4 maanden van zijn bestaan (september t/m december 1955) gaf het Bureau Handelsdeviezen gemiddeld voor bijna Rp. 600 mln. per maand aan importvergunningen af; in het eerste kwartaal voor ruim Rp. 900 mln. gemiddeld per maand.

4. Rijst.

Tegenover het feit, dat de nieuwe Regering weinig kans heeft een snelle verbetering in de deviezenpositie te laten zien, staat, dat de rijstprijs eindelijk weer duidelijk in dalende richting beweegt. Dat dit een gevolg is van het afkomen van de nieuwe oogst en van de rijstimporten welke nog door de vorige Regering zijn voorbereid zal de massa van het rijstkopend publiek nauwelijks interesseren. Of een snelle daling van de rijstprijs voldoende zal zijn om het aantal arbeidsgeschillen aanzienlijk te beperken valt te betwijfelen. O.a. is hierbij te denken aan de reacties, die het zal geven als een aantal

grootlandbouwbedrijven niet in staat zou blijken de van hun verlangde „lebaran“-uitkering te betalen.

Kleinhandelsverkooprijzen rijst te Djakarta

	(in Rp.cts. per liter)					
	geldend op de 3e dinsdag in:					
	aug. 1955	jan. 1956	febr. 1956	13-3 1956	20-3 1956	5-4 1956
Binnenlandse rijst						
le kwaliteit ..	254	397,5	411,5	450	400	380
Buitenlandse rijst						
le kwaliteit ..	240	293,5	306,5	350	300	280

Het in de loop van de tijd toenemend prijsverschil tussen binnen- en buitenlandse rijst is waarschijnlijk te verklaren uit het feit, dat het aanbod van binnenlandse rijst relatief steeds kleiner werd en algemeen geprefereerd werd boven de hier verkrijgbare buitenlandse kwaliteiten.

Import van rijst in 1955 en 1956

	jan. t/m juli gemiddeld	aug.	sept.	okt.	nov.	dec. 1955	jan. 1956
tons	1.000	5.700	15.138	20.772	30.692	47.468	95.346
× 1.000 Rp.	1.741	13.394	31.522	42.384	60.233	86.829	137.564

„Als de rijst duur is, is alles duur“ is veler mening. Het zou te ver voeren, hier te analyseren onder welke omstandigheden deze uitspraak te aanvaarden zou zijn. Zij geldt in elk geval niet zonder meer voor goederen wier prijsbewegingen hoofdzakelijk beïnvloed worden door de fluctuaties in binnenlandse prijzen. Wel is het een ervaringsfeit, dat als de rijstprijzen stijgen vele

Overzicht van gewogen indexcijfers voor verschillende goederengroepen op basis van prijsnoteringen op pasars te Djakarta.

Goederengroep	Aantal soorten	Indexcijfers								
		1955		1956						
		aug.	dec.	jan.	febr.	6-3	13-3	20-3	27-3	3-4
I. Binnenlandse produkten:										
Rijst	8	100	138	155	166	172	179	157	151	147
Vlees en vis ..	13	100	100	101	102	103	102	102	101	100
Eieren	2	100	102	98	118	114	108	108	108	104
Groenten	9	100	86	91	92	94	94	93	92	91
Vruchten	6	100	102	102	108	107	108	107	106	105
Kruiderijen, zout	7	100	104	112	134	136	136	137	138	136
Meelsoorten ..	4	100	83	90	96	97	98	98	99	99
Klapperolie ..	1	100	99	99	99	98	99	99	99	98
Koffie, thee, suiker	3	100	93	93	94	94	94	94	95	95
Branstoffen ..	5	100	98	105	108	109	109	109	108	108
Confectie	3	100	70	68	66	66	66	66	64	63
II. Imp. prod.:										
Gecons. levensmiddelen ..	4	100	74	73	79	79	78	77	77	76
Textiel (p. meter)	7	100	61	60	61	60	60	60	58	58
Diversen (binnenl. cig, imp. lucifers, cement, spijkers)	6	100	87	83	85	90	90	90	89	88

Bron: C.K.S.

andere prijzen mee optrekken; en omgekeerd. Dat wil echter geenszins zeggen, dat de prijzen van die andere goederen procentueel ongeveer gelijke veranderingen vertonen als de rijstprijzen. In de laatste 8 maanden waren de relatieve bewegingen in de prijzen die een positieve correlatie met de rijstprijzen lieten zien, veel kleiner dan die bij de rijstprijzen.

5. Buitenlandse hulp.

Inmiddels is de reeds eerder besproken overeenkomst tussen de Verenigde Staten en Indonesia inzake de levering van landbouwsurplusgoederen getekend.

Deze overeenkomst omvat:

250.000 ton rijst	voor \$ 35,8 mln.
5.500 ton tabak	voor „ 15,0 „
ca. 206.000 bgal katoen te verwerken:	
in het buitenland	„ 25,0 „
in het binnenland	„ 11,0 „
ca. 35.000 ton meel	„ 5,0 „
transportkosten	„ 4,9 „
Totaal	\$ 96,7 mln.
	of ruim Rp. 1,1 mrd.

Voorts zijn nog onderhandelingen gaande over de levering van \$ 8 mln. aan melkpoeder.

Het is de bedoeling dat deze overeenkomst in de loop van de komende twee jaar zal worden uitgevoerd. Indonesia behoeft voor deze goederen geen deviezen te betalen. De tegenwaarde in Rupiah's wordt op een speciale rekening gestort. Uit deze fondsen kan de Amerikaanse ambassade haar Rupiah-behoeften dekken tot een maximum van 20 pCt. van het fonds en het restant kan, in overleg met de wederpartij, aangewend worden voor kredieten voor „opbouwdoeleinden in het binnenland“.

Hoewel de financiering van de Amerikaanse Ambassade uit deze middelen indirect dollars kost, blijft er toch voldoende over, om van een zeer belangrijke hulp te mogen spreken. De eerste rijst, die onder deze overeenkomst geleverd zal worden, mag reeds in mei a.s. worden verwacht.

Dank zij deze hulp, die op minstens 500 mln. „deviezen“-rupiahs voor dit jaar neerkomt, is er een kans, dat ook bij tegenvallende exportopbrengsten; een import zal mogelijk blijven, waarbij de binnenlandse voorziening met consumptiegoederen op een redelijk peil gehouden kan worden, de industriële produktie kan worden opgevoerd, stabilisatie van het prijsniveau mogelijk blijft en inflatoire spanningen kunnen worden vermeden.

De nieuwe Minister van Economische Zaken heeft reeds doen weten, dat het in de bedoeling ligt het tot nu toe gevolgde systeem van indirecte regulering van de import te continueren.

Hoewel de nieuwe „cast“ in verschillende opzichten met minder licht moet werken, is met goed spel toch een apprecieabel resultaat bereikbaar.

Djakarta, 12 april 1956.

Prof. Dr. A. KRAAL.

INGEZONDEN STUK

Schatkist en spaarinstellingen

Mr. H. F. van Leeuwen te Laren schrijft ons:

In het artikel van Drs. Bosman aangaande de liquiditeit van spaarinstellingen in het nummer van 21 maart wordt een citaat uit een in de Tweede Kamer door mij gehouden rede aangehaald, waar een kritisch commentaar op wordt gegeven.

In de geciteerde uitspraak zijn twee stellingen opgesloten: 1°. dat het niet juist is dat de Schatkist dienst doet als centraal liquiditeitsreservoir;

2°. dat het niet juist is dat de Schatkist onderscheid maakt in rentetarieven al naar de geldgever.

Het ging om f. 365 mln., waarop een speciale rente

werd vergoed. Ruim f. 300 mln. was afkomstig van spaarbanken en boerenleenbanken. Toen de opmerking gemaakt werd, werd op deze rekeningen een rente vergoed die 1 à 1½ pCt. uitging boven de algemeen geldende rente. Het ging dus om, laten wij zeggen, een uitgave van f. 4 à 5 mln., welke ik als een subsidie heb gekenschetst.

Ad stelling 1.

Dat de Schatkist optreedt als liquiditeitsreservoir voor, wie dan ook, is in mijn ogen verkeerd. Men zal mij tegenwerpen dat in feite de Schatkist deze functie verricht doordat de banken voor hun liquiditeit steunen op schatkistpapier, welk schatkistpapier ook op betrekkelijk korte termijnen vervalt. Nu was dit juist de wonde plek in ons financiële systeem, hetwelk in 1950 geleid heeft tot het toezicht op het kredietwezen, ingevoerd zgn. terwille van de liquiditeit van de banken. In werkelijkheid ging het om de liquiditeit van de Schatkist. Want doordat de banken gedwongen werden schatkistpapier in portefeuille te houden, werd de liquiditeit van de Schatkist hersteld. Schatkistpapier en vorderingen op de Schatkist vormen in wezen geen liquiditeit. Slechts aan een klein deel van het schatkistpapier kan wezenlijke liquiditeit worden toegekend. Dit zij volledigheidshalve opgemerkt. Immers, wanneer zoals bij ons december en januari grote belastingbetaalmaanden zijn, waarin bedrijven en personen hun liquiditeiten aan de Schatkist afdragen, dan heeft het schatkistpapier dat in die periode afloopt tot de bedragen van extra betalingen een echt liquiditeits-karakter. De banken verliezen saldi die gecumuleerd zijn voor de belastingbetaling, storten de gelden in 's Rijks Kas en uit 's Rijks Kas wordt schatkistpapier afgelost, welke aflissingen de banken nodig hebben in verband met hun teruglopende saldi.

Voor het overige berust de liquiditeit van schatkistpapier op de mogelijkheid van delging door overschotten in 's Rijks Kas resp. door delging door het aangaan van lange leningen. Aangezien deze mogelijkheden beperkt zijn en zeer zeker de mogelijkheid tot consolidatie in tijden van spanning nauwelijks bestaat, is de werkelijke liquiditeit, verscholen in schatkistpapier en vorderingen op de Schatkist, tot betrekkelijk geringe omvang beperkt.

Vandaar dan ook dat het bijzonder toe te juichen is dat de Schatkist haar tactiek verlaten heeft om zoveel mogelijk met kort papier te financieren en overgegaan is tot een semi-consolidatie van vlottende schuld in het bankwezen door de uitgifte van 10-jarig papier en voor het overige haar tarieven zo heeft gesteld dat de gemiddelde looptijd van het schatkistpapier aanmerkelijk is verlengd.

Men is daarin goed geslaagd. Een onverhoedse adering van de Schatkist in moeilijk te verdragen omvang, doordat de houders van schatkistpapier dit bij afloop niet weer afnemen, kan eigenlijk niet meer geschieden. Indien en voor zover echter de Schatkist zich leent voor het opnemen van deposito-gelden, die op korte termijn opvraagbaar zijn (voor de betrokkenen zijn het liquiditeitsrekeningen), is zij op de verkeerde weg. Wanneer een beroep op de geldliquiditeiten in het land wordt gedaan, dan dient zulks zijn weerspiegeling te vinden in een zekere schaarste op de geldmarkt en zijn weerslag te vinden in de rentestand. Dit zal niet gebeuren indien men gelden kan putten uit de Schatkist die daar op korte termijn zijn uitgezet, of indien zich in de handen van de geldinstituten veel kortlopend schatkistpapier bevindt. Het rentemechanisme zal alleen maar werken indien opragingen tot verkrapping leiden en daarom moet de Schatkist zo

min mogelijk de rol van centraal liquiditeitsreservoir spelen, doch deze overlaten aan de daarvoor aangewezen organen, d.w.z. aan het bankwezen. Het bankwezen als geheel gezien kan die rol vervullen doordat de circulatiebank goud en deviezen aanhoudt en doordat de banken kortlopende vorderingen op het buitenland hebben en vooral ook uitzettingen en kredietgeving met selfliquidating karakter. Dit zijn financieringen van goederenvoorraden boven de minimum behoefte en kredietverstrekkingen welke zichzelf amortiseren uit lopende inkomsten. Al deze middelen tezamen vormen de centrale liquiditeit van een land en, zoals reeds opgemerkt, slechts een klein gedeelte van het schatkistpapier heeft een reële liquiditeitsfunctie.

Indien e.e.a. in het oog gehouden wordt, volgt daaruit dat bij een gezond geldstelsel de Schatkist geen deposito's moet aannemen, op korte termijn opvraagbaar, voor liquiditeitshandhaving der depositanten.

Ad stelling 2.

Onder Lieftincks bewind heeft zich een theorie van deelmarkten ontwikkeld, waarop verschillende renten verantwoord zouden zijn. Deelmarkten zijn er altijd geweest in die zin, dat op de prolongatiemarkt een andere rente gold als op de discontomarkt; dat de rente voor langer geld afweek van de rente voor korter geld. De oorsprong van het verschil was gelegen in oorzaken van verschil in liquiditeit van de uitzetting en van risico's en boniteit gelegen aan de zijde van de *geldnemer*. Niet in het verschil van het karakter van de *geldgever*. Baseert men daarop verschillen in rente, dan komt een element van subsidie of speciale begunstiging naar voren.

De zgn. deelmarkt-theorie werd dus verkeerd toegepast door het karakter van de *geldgever* erin te betrekken. Zo ontstond er een zekere willekeur, waardoor aan bepaalde depositanten bepaalde faciliteiten werden verleend en aan hen rente werd toegekend die geen verband meer hield met de algemeen geldende rente. Opgemerkt moet hierbij worden dat het er hierbij niet om gaat hoelang après tout de gelden in de Schatkist zijn gebleven, maar om de opzeggingstermijn. Hetgeen de geldgevers meer krijgen dan de algemeen geldende rente noem ik een verkapte subsidie en ik meen dat de zaak op deze wijze zuiver is gesteld.

Indien subsidies gegeven worden om redenen van algemeen belang, moet dit openlijk geschieden en niet op verscholen wijze in rentetarieven. En daarom ging het in de discussie.

NASCHRIFT

Wat de eerste stelling van Mr. Van Leeuwen betreft zou ik er om te beginnen op willen wijzen, dat het de spaarinstellingen op zichzelf betrekkelijk onverschillig kan laten welke vorm hun liquiditeiten hebben. Het gaat er in hoofdzaak om dat er activa zijn die als zodanig dienst kunnen doen. (Hetzelfde geldt voor de algemene banken). Nu zegt de heer Van Leeuwen: de spaarinstellingen kunnen als liquiditeit een tegoed bij een algemene bank aanhouden en de algemene banken op hun beurt kunnen zorgen voor liquiditeiten in de vorm van kortlopende vorderingen op het buitenland en uitzettingen met selfliquidating karakter. In feite is het zo echter niet geweest; in feite heeft het schatkistpapier voor de algemene banken de rol van liquiditeit vervuld, doch dan wordt het begrijpelijk dat de spaarinstellingen liever rechtstreeks bij de Staat belegden dan via het bankwezen.

Nu moet verder worden bedacht, dat dit schatkistpapier in hoofdzaak uit de oorlog dateert en de Staat het alleen heeft gecontinueerd. Een andere politiek zou bij de gewijzigde verhoudingen in het bankwezen tot grote moeilijkheden aanleiding hebben gegeven.

Mr. Van Leeuwen stelt dan: dat schatkistpapier en die schatkisttegoeden vormen geen wezenlijke liquiditeit. Ik zou daarop willen antwoorden: voor de financiële instellingen in ieder geval; zij kunnen er immers zeker van zijn dat de Staat na afloop van de overeengekomen termijn het geld terugbetaalt en daar gaat het om. En als we het sociaal-economisch bezien, wat is dan wel „wezenlijke” liquiditeit? „Self-liquidating activa” is het antwoord van mijn opponent, doch dit ontken ik. Deze goederenfinanciering lijkt op zichzelf bezien zo eenvoudig af te lopen, doch als een opzegging op grote schaal zou plaatsvinden, dan zou het bedrijfsleven wegens het verbreken van de continuïteit in ernstige moeilijkheden komen. Het zou overigens interessant zijn te weten welk deel van de uitstaande kredieten der banken als self-liquidating in de zin van Mr. Van Leeuwen kan worden beschouwd.

Hoe dit ook zij: de financiële instellingen hebben behoefte aan liquide activa en het was in de gegeven omstandigheden alleen de Staat die deze kon verschaffen. Het is best mogelijk dat in de toekomst andere activa die rol van liquiditeit gaan overnemen en dan kan ik daar noch over treuren, noch over juichen.

Ten aanzien van de tweede stelling wil ik er op wijzen, dat voor te vergoeden rente naast de opzeggingstermijn beslissend is de aard van de toevertrouwde gelden. Zo zal een algemene bank veelal bereid zijn een hogere rente te betalen voor gelden die bijv. door een spaarbank zijn gedeponereerd dan voor bedragen die voor eenzelfde termijn zijn toevertrouwd door een industrieel of handelsbedrijf. Ik kan mij daarom voorstellen, dat ook de Staat bereid is een hogere rente te betalen als hij kan aannemen, dat bepaalde gelden lange tijd in de Schatkist blijven dan wanneer dit niet waarschijnlijk is, temeer als hij daardoor tracht bepaalde doeleinden op economisch gebied te bereiken, welke doeleinden ik in mijn artikel enigermate heb trachten te analyseren. Dit lijkt mij het voornaamste tegenargument.

Als Mr. Van Leeuwen dan verder spreekt over een rente, die bij het maken van zijn opmerking 1 à 1½ pCt. boven de algemeen geldende rente lag, dan lijkt mij deze berekening niet geheel juist. Vergelijking tussen het toenmaals geldende afgiftetarief voor jaarpromessen (1 pCt.) en het hoogste tarief voor de spaarbank- en boerenleenbankrekening (2 pCt.) levert een verschil van 1 pCt. Dit verschil is eigenlijk nog te groot, want de spaarinstellingen zouden natuurlijk, indien de spaarbankrekening niet had gegolden, niet alleen in jaarpromessen doch voor een belangrijk deel ook in 3- en 5-jarige schatkistbiljetten hebben belegd. Zo gezien is het renteverskil nog kleiner dan 1 pCt.

¹s-Gravenhage.

H. W. J. BOSMAN.

BOEKBESPREKING

Prof. Dr. Hans Bachmann, *Europäische Standortsbestimmung in Politik und Wirtschaft*, met voorwoord van Robert Schuman. Polygraphischer Verlag AG, Zürich 1955, 185 blz., fr. 19,80.

Het ontbreekt Prof. Bachmann, als Zwitser, niet aan moed. Europa's plaats in het huidige wereldbestel vormt een van de meest afgezaagde onderwerpen van de naoorlogse literatuur op politiek, economisch en sociaal

gebied. Naast de talrijke individuele auteurs, elk met zijn persoonlijke visie, staan de vele nationale en internationale organisaties, die hun oordeel over de Europese situatie in rapporten en jaaroverzichten hebben neergelegd. Wie de soms wat overstelpte lezer boeien wil, moet iets origineels brengen.

Naar mijn mening is Prof. Bachmann daarin geslaagd. Zijn originaliteit schuilt — behalve in het feit, dat hij nergens ook maar één verwijzing naar de bestaande literatuur heeft opgenomen! — in het systematisch hanteren van één grondthema, het „Amerikaans-Russische spanningsveld”, en in het koel en nuchter afleiden van de consequenties daarvan. Mede dank zij een grote vaardigheid van de schrijver om snel-tot de kern van de zaken door te dringen, krijgt de lezer aldus binnen het bestek van slechts 185 bladzijden een scherp inzicht in de problemen, waarvoor ons werelddeel, en met name West-Europa, zich gesteld ziet.

Bachmann beschouwt de spanning tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie als een duurzaam verschijnsel, niet alleen omdat tussen beide landen fundamentele verschillen bestaan in levens- en maatschappijbeschouwing, maar vooral ook omdat ze één trek gemeen hebben: een „expansief messianisme”: de „American way of life” versus de communistische ideologie. Beide landen zien hun ideologie als universeel geldig, met als gevolg, dat over en weer de een de ander ondervindt als een voortdurend gevaar, nopend tot voortdurende waakzaamheid, zelfs bij afwezigheid van rechtstreekse agressieve bedoelingen. Schrijver stelt tevens vast, dat de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie zijn uitgroeid tot de twee grote gravitatiecentra in de wereldpolitiek en dat derhalve de spanning tussen de twee in ieder ander gebied en in ieder ander land, tot in het binnenlands-politieke bestel, voelbaar is. Vooral ook in West-Europa, door de loop der gebeurtenissen ontzet uit zijn vroegere dominerende positie, economisch verzwakt als gevolg van twee wereldoorlogen, strategisch gezien teruggebracht tot een „landingsstrook”, een veld op het schaakbord der wereldpolitiek. Wellicht doet deze korte karakteristiek een weinig afbreuk aan de rijk gevarieerde wijze, waarop Bachmann in het eerste deel van zijn boek de Europese situatie beschrijft; zij is echter kenmerkend voor de „illusie-loze denkwijze” (blz. 130), die schrijver op zijn onderwerp toepast.

Dezelfde denkwijze gebruikt schrijver in zijn tweede deel, waarin hij de politieke en economische perspectieven tekent, die zich zijns inziens voor Europa openen. Zijns inziens, want hier blijkt de gebezigde koel-nuchtere methode plotseling een zeker dualisme te bevatten. Waar in het eerste deel de wetenschappelijke analyse heeft geleid tot blootlegging van de fundamentele betekenis van de spanning west-oost, een abstractie van de werkelijkheid die echter met die werkelijkheid geenszins in strijd is, blijkt in het vervolg de doortrekking van de wetenschappelijke lijn niet doenlijk zonder een zekere dosis idealisme. Bachmann's ontleding van het Europees perspectief is dan ook veeleer een actieprogramma, waarin die normen zijn neergelegd die hij de juiste acht. Dit is niet bezwaarlijk; ten eerste maakt schrijver zelf geen geheim van het feit dat hij dergelijke normen niet kan ontberen — zo wijst hij de communistische ideologie zonder meer van de hand en stelt voor het westen de individuele mens, de autonome persoonlijkheid in het middelpunt —; ten tweede dient zijn programma zich aan als een minimum-programma, een schema van datgene waarop Europa in elk geval bedacht moet zijn, wil het zich tegenover de dreiging uit het oosten handhaven.

Het is goed, dat Bachmann uitdrukkelijk onderstreept, dat bij dit streven naar „Selbstbehauptung” iedere gedachte aan militair geweld als mogelijke oplossing van geschillen categorisch dient te worden afgewezen, en dat de idee der ontwapening, hoe minimaal de kansen op werkelijking ook mogen zijn, voortdurend levendig moet worden gehouden. Een en ander betekent dus dat Europa een co-existentiepolitiek moet hebben. De aspecten, die Bachmann op dit punt naar voren brengt, verdienen ruime belangstelling. Zijn opvatting, dat een goede bijdrage tot stabilisatie der politieke verhoudingen zou worden geleverd, wanneer de Sovjet-Unie zou instemmen met een neutralisering der Oosteuropese staten, gepaard met het herstel van een democratische staatsorde (in westerse zin) in de betrokken landen, brengt hem weer sterk op het idealistische vlak, doch opnieuw niet ten onrechte: het gaat hier om een programmapunt waarop West-Europa bedacht moet zijn. Daarnaast is zijn analyse van de kansen van de west-oost handel (een analyse, welke voor lezers van de NRC, die in het begin van dit jaar een polemieek terzake voerde met Mr. K. P. van der Mandele, extra relief krijgt) meesterlijk van realiteitszin (blz. 121 e.v.). Ook zijn oplossing van het Duitse vraagstuk (blz. 95 e.v., alsmede blz. 129 e.v.) is typisch „illusie-loos” uitgewerkt, in die zin, dat onder de gegeven internationaal-politieke verhoudingen hereniging wordt afgewezen wegens de daaraan voor het westerse kamp verbonden gevaren.

Het spreekt vanzelf, dat West-Europa deze en dergelijke problemen niet op louter eigen kracht tegemoet kan treden. Bachmann acht verder eigen kracht tegemoet kan Atlantische statengemeenschap een essentieel belang; voor de NATO is zijns inziens een grote toekomst weggelegd; schrijver zinspeelt zelfs op de mogelijkheid van uitgroei tot een Atlantische statenbond, uitgerust met supranationale organen bekleed met reële bevoegdheden op diverse belangrijke gebieden. Ook economisch dient Europa in het belang der „Selbstbehauptung” nog veel te ondernemen. Bachmann schetst, langs overigens zeer bekende lijnen, de voor het grijpen liggende taken: een internationaal gecoördineerde conjunctuur- en ontwikkelingspolitiek, gezamenlijke bevordering der produktiviteit, zoveel mogelijk eliminering van belemmeringen van het handels- en betalingsverkeer, en ten slotte integratie, in de zin van vorming van een gemeenschappelijke markt. Dan komt plotseling weer de originaliteit om de hoek, in de vorm van een pleidooi voor een Europees-Afrikaanse integratie. Een dergelijke integratie — die haar beslag zou kunnen krijgen onder de auspiciën van een „Hoge Autoriteit voor Afrika”, een denkbeeld dat onder de gegeven omstandigheden opnieuw als meer idealistisch dan realistisch mag worden aangemerkt — zou in het voordeel van beide werelddelen zijn; Bachmann acht op dit punt de hoogste spoed vereist, aangezien anders de afbrokkeling der westerse positie ook in Afrika onvermijdelijk zal zijn.

De realistische co-existentiepolitiek, de verankering in de Atlantische statengemeenschap, de integratie zowel binnen-Europees als met Afrika, vormen wel de hoofdmotieven van Bachmann's uitwerking van West-Europa's perspectief op het grondthema der zelfhandhaving. Schr. voltooide zijn boek in de zomer van 1955, ten tijde van de zgn. „summit”-conferentie te Genève. Hij kon toen de jongste ontwikkeling in de buitenlandse politiek der Sovjet-Unie, met name het economisch-politiek offensief in Zuid-Oost-Azië en het Midden-Oosten, niet voorzien. Thans mag men zich, zonder dat dit afbreuk doet aan de waarde van Bachmann's studie, afvragen of diegene, die

„Selbstbehauptung” tot zijn devies heeft gemaakt, niet teveel in de passieve hoek komt te zitten. Zal het westen ooit nog eens zover komen, dat het in het wereldpolitieke spel de andere partij duidelijk een zet vóór is? Had dit bijv. ten opzichte van de onderontwikkelde gebieden niet reeds lang veel resoluter het geval kunnen zijn? Het is geen verwijt aan Bachmann, dat hij dergelijke dringende vragen onaangeroerd laat. Zijn boek behandelt Europa's plaats en perspectief, en — zoals schr. trouwens zelf op blz. 125 en 126 suggereert — er zijn verantwoordelijkheden, die in het werelddbestel van 1956 niet meer in hoofdzaak aan deze zijde van de Oceaan liggen.

Parijs.

J. H. L.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Op de geldmarkt heerste gedurende de twee afgelopen weken een krapte als dit jaar sinds de eerste helft van januari niet meer was voorgekomen. De meeste banken verkeerden in de noodzaak hun tegoed bij de Centrale Bank aanmerkelijk te verhogen, teneinde over de periode 22 maart—21 april het gemiddeld vereiste kaspercentage te halen.

In de open markt stond tegenover het hierdoor optredende aanbod van papier praktisch geen koopkrachtige vraag. De marktnoteringen voor schatkistpapier — voor de korte termijnen ca. $1\frac{1}{2}$ à $1\frac{3}{4}$ pCt. — en de callgeldrente ad $1\frac{1}{4}$ pCt. waren volkomen nominaal. De enkeling, die wel in staat was contanten te verschaffen kon echter, naar men fluisterde, voor call niet-officieel wel $2\frac{1}{4}$ pCt. maken en juni en juli 1956 papier (dat voor de storting op de nieuwe staatslening op basis van $1\frac{3}{8}$ pCt. per jaar in betaling kan worden gegeven) gemakkelijker tegen een jaardisconto van 2 pCt. bemachtigen.

Deze eenzijdige vraag naar liquide middelen kon dan ook alleen door de Centrale Bank zelf worden opgevangen; de banken waren gedwongen om bij haar à raison van $3\frac{1}{2}$ pCt. per jaar zeer grote bedragen op te nemen ter bijspijking van genoemd tegoed; per 16 april stonden zij voor niet minder dan f. 277 mln. bij haar in het krijt.

De hoop, die enige weken geleden werd gevoed, dat in april binnenkomende betalingen (met name de kwartaalsuitkering aan de gemeenten) de marktsituatie zouden doen ontspannen, is thans de bodem ingeslagen, zulks vnl. in verband met de staatslening, waarop de storting reeds 1 mei a.s. moet geschieden.

De Nederlandsche Bank heeft gemeend in deze troosteloze situatie enig soelaas te moeten brengen, waartoe zij voor de april/mei periode het verplichte minimumkaspercentage van 10 tot 8 pCt. heeft verlaagd, echter met de boodschap erbij, dat, onvoorzienbare omstandigheden voorbehouden, het percentage voor de daarop volgende periode weer op 10 pCt. zal worden gesteld.

De kapitaalmarkt.

New York leed de afgelopen weken nogal aan flauwte; het koersniveau viel er terug met ca. 3 pCt. tot ongeveer het peil van medio maart. Aandelen Koninklijke deden aan deze daling echter niet mee. Terwijl de dividendverhoging van 16 pCt. over 1954 tot 20 pCt. over 1955 bij dit fonds sommige Nederlandse houders die niet verder keken dan het dividend, blijkbaar toch enigszins

teurstelde, werden de cijfers dezer onderneming in New York door een veel roser bril gezien en volgde er onder invloed van Amerikaanse vraag zelfs een fikse koersstijging voor het Amsterdamse hoofdfonds.

De gunstige verhouding tussen gemaakte winst en uitgekeerd dividend bij de grote concerns vormt een van de grote aantrekkelijkheden van deze aandelen. De verhoging van de dividendsom is in sommige gevallen in het verleden gaath reeds zo aanzienlijk geweest, dat men zich gaat afvragen of het vet hier en daar niet van de ketel raakt. Op grond van dergelijke overwegingen manifesteert zich de laatste tijd een toenemende selectiviteit bij de aandelenbeleggers, wat bijv. t.a.v. de „internationals" leidt tot enige terughoudendheid bij de koersstijging van bijv. aandelen Philips en A.K.U.

Wat de verhouding tussen dividenden en koersen van Nederlandse aandelen in het algemeen betreft is de laatste maanden van een vrij grote stabiliteit sprake; het door de Rotterdamsche Bank berekende gemiddelde aandelenrendement bedroeg per ult. maart, juni, september, december 1955 en maart 1956 achtereenvolgens 4,8, 4,7, 4,4, 4,6 en 4,7 pCt.

De anders zo rustige obligatiemarkt geraakte in de verslagperiode plotseling in beweging en wel in nederwaartse richting. De oorzaak hiervan was de aanbidding van een 3½ pCt. 30-jarige staatslening à 99 pCt., groot f. 400 mln., waarvan direct f. 100 mln. door de Rijksfondsen werd genomen. Anders dan men in beurskringen vrij algemeen had verwacht slaagde deze lening niet met vlag en wimpel; de inschrijvingen werden geheel toegewezen, waarna nog een bedrag van f. 20 mln. obligaties resteerde, waarover de Rijksfondsen zich moesten ontfemen. Dit resultaat was des te opmerkelijker, daar de Minister van Financiën ditmaal qua leningsvoorwaarden toch werkelijk niet het onderste uit de kan had trachten te krijgen; vergeleken bij de vorige staatslening was de rentevoet met ¼ pCt. verhoogd en de emissiekoers met 1 pCt. verlaagd; het rendement op de nieuwe lening kwam uit op ca. 3⅞ pCt. per jaar. De inschrijvingen van institutionele beleggers schijnen echter ongunstig te zijn beïnvloed doordat de laatste tijd 4 en 4¼ pCt. onderhandse leningen van grote industriële ondernemingen (o.a. Philips en Amerikaanse petroleumconcerns) aan de markt zijn. De Nederlandse particuliere beleggers anderzijds voelen nog steeds zeer weinig voor obligaties, zulks mede i.v.m. de kans op verdere waardedaling van de gulden (welke kans gezien de berichten omtrent doorberekening met Regeringstoestemming van de jongste loonsverhogingen in de prijzen van zuivel- en landbouwartikelen inderdaad niet illusoir is).

Om de particulieren weer voor obligaties warm te maken is waarschijnlijk meer nodig dan kwart en hele procentjes verbetering. In dit verband trekt de voor John Bull revolutionair te noemen leningspolitiek der Britse Regering de aandacht. Niet alleen geeft deze 3½ pCt. staatsobligaties à 81 pCt. uit (met 19 pCt. belastingvrije uitlotingswinst derhalve) maar zij gaat zelfs over tot uitgifte van een renteloze premie- (beter gezegd loten-) lening met belastingvrije premies. Voor de degelijke Nederlandse opvattingen omtrent de leningspolitiek van de Overheid grenst zoiets aan financiële frivoliteit.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	6 april	13 april	20 april
Algemeen		1956	1956	1956
Internat. concerns		222,9	219,4	224,4
Industrie		291,9	285,5	294,6
Scheepvaart		171,3	171,4	172,8
Banken		170,8	170,4	168,9
Indon. aand.		152,4	150,8	151,0
		143,7	141,7	145,0
Aandelen				
Kon. Petroleum		735	716	750½
Unilever		371½	358%	374½
Philips		330	324%	327½
A.K.U.		321½	319%	321½
Kon. N. Hoogovens		328	322	327½*
Van Gelder Zn.		260	260%	251½
H.A.L.		206	204	202½
Amsterd. Rubber		115½	112	117
H.V.A.		134	131	134
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.		79½	78%	77%
3-3½ pCt. 1947		98½	98%	97%
3 pCt. Grootboek 1946		95%	95%	94%
3 pCt. Dollarlening		97½	96%	96
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...		100½	98%	98%
3¼ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III		95½	94%	94
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen		101½	100%	100½
3½ pCt. Philips 1948		100%	100%	98½
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank		94%	93	93

* ex. div.

J. C. BREZET.

**NEDERLANDSE
VERBRIJKSCOÖPERATIES
ROTTERDAM**

vraagt ten behoeve van haar administratieve afdelingen en voor standplaats Rotterdam

**chef voor de
interne contrôle**

Voor deze belangrijke en goed te honoreren functie wordt iemand gezocht met een ruime algemene ontwikkeling, die ver gevorderd is met de studie voor accountant. Om deze functie met succes te kunnen vervullen, dienen de sollicitanten te beschikken over een grote ervaring in het zelfstandig oplossen van allerlei problemen op het gebied van de inrichting, organisatie en de contrôle van een uitgebreide administratie. Bovendien is een goed bedrijfseconomisch inzicht noodzakelijk, evenals kennis van en ervaring in het analyseren en interpreteren van cijfermateriaal.

Leeftijd tot 40 jaar.

Uitvoerige sollicitaties met vermelding van no. 622 te richten aan Nederlandse Verbruikscöperaties, afd. Algemene Personeelszaken, postbus 6008, R'dam.

brief het over

KORES

CARBON

EN

LINTEN

Kores voor uw Kores-pontentie